

DAS ZEITALTER.

יוצא אחת בשבוע.

המו"ל:
חברת „אחיאסף".

Krakau, 18 Juli 1901. גליון 28. קראקא, ב' אב תרס"א.

תכן הענינים:

תנאי החתימה:

באוסטריה־אונגריה:

לשנה	14.— קראנען.
לחצי שנה	7.— „
לרבע שנה	3.50 „

ברוסיה:

לשנה	6.— רו"כ.
לחצי שנה	3.— „
לרבע שנה	1.50 „

בשאר ארצות:

באשכנז לשנה 12 מארק.
באנגליה „ 12 שילינג.
בשאר ארצות לשנה 17 פרנק.
בארץ ישראל „ 15 „

מחיר כל גליון 15 ק', 30 העל'.
בעד חילוף הכתבת 20 ק'.

מחיר מודעות:
בעד כל שורה קטנה פטיט 20 הילר, 10 קופ'.

כתבת „הדור":

ברוסיה:
Verlag „Achiasaf", Warschau, Postkiste 25.

בשאר ארצות:
Administr. „HADOR", Krakau, Gertrudy 16.

לבית מסחר הספרים של חברת „אחיאסף“

נכנסו הספרים החדשים האלה:

	קאפ. רו״כ
בעוד מאה שנה, אידוארד ביללמי	— 30
המוריה, ר׳ מ. א. גינזבורג	— 30
זכרונותי, א. ה. וויס	1 —
חקי חיים, שמעון כהן	— 75
חובת האב לבנו, י. רייפמאַן	— 20
רוח חדשה „ „	— 25
לקורות היהודים בלובלין, ש. ב. ניסנבוים	1 —
ליאון הרופא, נ. אקסאקוב	— 25
משיב דבר, י. רייפמאַן	— 30
משירי פושקין, העתקת ד. פרישמאַן	— 30
מחברות לנטית השמות, הפעלים והכנוים, א. זלרם חוברת א׳	— 10
ספר הברית השלם, מר׳ פינחס אליהו (הוצ׳ חדשה)	— 60
סנהדרין, י. רייפמאן	— 25
שנת האלפים מאת הפרופ. בעללאמי	— 60
תעודת ישראל. י. רייפמאן	— 25
המלאכות לפילון היהודי	— 20
קולוניסטען, א ראָמאַן פון א. ל. לעווינסקי, אנשטאט 80 ק.	— 60
אוצר ספורים, א. שולמאן	— 50
טביחת הבהמה באופנים שונים, ד״ר דעמבא	1 —
מורה הדקדוק (זשארגאָן), בילסקי, 2 טהייל	— 30
דורש לציון, קרעמער	— 30
פיזאלאגיע, ערשטער טהייל: דאס בלוט און דאָס הערץ	— 10
„ צווייטער „ : דאס עסען פערדייען	— 20
ילקוט המכירי, על ס׳ תהלים מאת ש. באבער	3 —
יוסף לקח, מאת מ. קאפלאן (הוצ׳ חדשה)	— 25
חיי העמים, חלק ראשון: תוגרמא ויושביה מאת א. ארש	25 —
„ חלק שני: אנגליא ויושביה „ „	— 25
סביב הארץ בשמונים יום, זול ב־ירון	— 40
דברי הימים לבני ישראל, יעבץ	— 60
זרובבל, י. ב. לעווינזאהן (הוצ׳ חדשה)	1 25
סאקראטעס, גריכישער פילאָזאָף	— 20
תבואות הארץ, לר״י שווארץ (הוצ׳ חדשה)	2 —
אפס דמים, לריב״ל לעווינזאהן	— 40
ס׳ הזכרונות, „ „ חייו, תולדותיו וכו׳	1 —
בקורי ריב״ל	1 —
אשכול הסופר, שירים מכתמים וכו׳, ריב״ל	— 50
משפחת לוריא, שלשלת יחוסה	1 —
ראשית הכתיבה, מ. סילמאן	— 7
מסתרי פאריז (זשארגאָן)	1 30
תחית המתים, ד״ר מ. נאָרדוי	— 10
צום יודישען פאָלק, ד״ר מ. מאַנדעלשטאם	— 4
פסח געשענק, פון פרוג, ליליענבלום און אנדערע	— 3
שבועות געשענק, „ „ „	— 3

Еврейскій вопросъ, Маколей	— 10
Исторія евреевъ. Г. Греца томъ V.	2 50
« « « X.	2 50
Сборникъ въ пользу нач Школъ	3 —
« сіонистскихъ стихотв.	— 50
I. Фловій О древности Іудейскаго народа	1 —
О средневѣковыхъ обвиненіяхъ Д. А. Хвольсона	1 —
Дѣти гетто 2 тома I. Зангвиля	3 —

Іисусъ Навинъ. Г. Эберсъ	1 50
Юдифь Трахтенбергъ К. Э. Францоза	1 —
Между Сциллой и Харибдой. Мордовцева	— 60
Миртала. истор. повѣсть. Э. Оржешко	1 25
Повѣсти. А. Бернштейна	1 —
Эсфирь. истор. повѣсть. А. Михайлова	1 —
Литовскіе евреи. С. А. Бершадскаго	2 50
Регесты и надписи (изд. общ. распр.)	3 —
Мельпомена. К. Э. Францоза	— 60
Шляпощниковъ, рѣчь Герцля на 4. конгресѣ	— 3
Полное собр. соч. Рабиновича 3 тома	5 —
I. Флавій. Іудейскія войны	2 50
Открытое письмо Графу Толстому	— 40
Исторія и сущность сіонизма Д-ра Сапира	— 25
Записка о прич. безпорядковъ Д-ра Швабахера	— 30
Талмудъ. Дейтша	— 50
Леванда, Очерки прошлаго	1 —
Герцергъ, Польскіе евреи	1 —
L. Bamberger, Erinnerungen	3 50
A. Katz, Juden in China	— 30
Herzl T. Dr., Das neue Ghetto	1 25
Bambus W., Palästina, Land u. Leute	1 50
Nordau Max, Doktor Kohn, Trauerspiel	1 25
Dr. Rülf J., Aruchas bas Ammi	1 —
S. Lublinski, Literatur und Gesellschaft	6 —
Jaffe M., Nationale Wiedergeburt der Juden	— 60
Acher Mathias, Zwei Vorträge	— 30
Jungmann, Heine ein Nationaljude	— 45
Schach F., Eine auferstandene Sprache	— 30

כל המקחים הם לבד פארטא.

Издательство „Ахіасафъ“, Варшава.

Verlag „ACHIASAF“, Warschau.

יצא לאור

אוצר לשון חכמים

יכיל שפעת דברי חפץ שנאמרו מפי רז״ל בהלכות ואגדות, נאמיהם וחידותם, משליהם ומשלי העם, המפוזרים בש״ס בבלי וירושלמי, בספרא וספרי, בתוספתא ובמכילתא, באבות דרבי נתן ובפסיקתות ובמסכתות הקטנות, במדרשי רבה ותנחומא ובשאר המדרשים וגם בזהר ותקוני הזהר. — כלם נקבצו ובאו הנה מסודרים על פי אלפא ביתא ומסומנים בציוני המספר עם מראה מקומות, מקורם ומוצאם ותרגום המלות הזרות מלשונות יון ורומי. גם נתוספו להרבה מאמרים דוגמאות מן משלי הרומאים, הצרפתים, האשכנזים, הרוסים והפולנים ככתבם וכלשונם, ועל כל אלה נוסף גם באור קצר מספיק והערות מועילות להבנת כמה מאמרי רז״ל

מאת **קלמן אביגדור פערלא.**

נמצא להמכר אצל „חברת אחיאסף“, ווארשא.

מחירו 1,50 רו״כ, עם פארטא 1,70 רו״כ.

Издаельство Ахіасафъ“, Варшава

I. Jahrgang. Hadôr — Das Zeitalter שנה ראשונה.

הדור

תנאי החתימה:
באוסטריה־אונגריה:
לשנה . . . 14.— קראָנען
לחצי שנה . . 7.— „
לרבע שנה . . 3.50 „
בשאר ארצות:
באשכנז לשנה . . 12 מארק
באנגליה לשנה . 12 שילינג
בשאר ארצות לשנה 17 פרנק
בארץ ישראל „ . 15 פרנק.

יוצא אחת בשבוע.

המו״ל: חברת „אחיאסף“.

ברוסיה:
לשנה . . . . 6.— רו״כ
לחצי שנה . . . 3.— „
לרבע שנה . . 1.50 „
מחיר כל גליון 30 הילר, 15 קופ׳.
בעד חילוף הכתבת 20 קופ׳.
מחיר מודעות:
בעד כל שורה קטנה פטיט 20 הילר, 10 קופ׳.
Erscheint jeden Donnerstag.

קראקא, ב׳ אב תרס״א. — Nr. 28. — גליון כח. — Krakau, 18 Juli 1901.

אנטישמיות של חמש ועשרים שנה.

א.

רגילים אנו בדורנו, לעשות „אזכרות“ למאורעות היסטוריים לאחר שמלאו להם מספר מסויים של שנים. וביחוד אנו היהודים, „שמהבבין את הצרות“, קבענו לנו ימים כאלה, אשר הם נזכרים ונעשים בנו, כדי להעלות על „ראש שמחתנו“ זכרון הימים הרעים שעברו, זכר התלאה אשר מצאתנו בדורות הקודמים. מנקדות ההשקפה הזאת יפלא בעינינו, כי הסיחו אחינו את דעתם מזכר מאורע גדול בתולדות ישראל, זמן מלאת המש ועשרים שנה מעת שהחלה התנועה האנטישמית בגרמניה ומשם נתפשטה ליתר המדינות והארצות. אמנם היתה ראשיתה מצער, ואולם באחריתה שגתה והגדילה. עוד שנאת העמים הולכת וגוברת עלינו, ועוד אין אנו יודעים, מה צפון לנו בחיק העתיד, באיזה אופן ישפיעו המאורעות על מצבנו המדיני ועל התפתחות כחותינו המוסריים.

בקיץ שנת תל״ו יצא מ״ע מפורסם בברלין (Kreuzzeitung) להרף את מערכות ישראל בקובץ מאמרים מלאים המת עכשוב. והימים ההם ימי שלום ושלוה מסביב, אין פרץ ואין צוחה. אחינו היו שמהים בחלקם ונהנים מן העושר הרב שנפל בחלקם בשנים האחרונות, שנות התפתחות כשרון המעשה בגרמניה. בתומתם האמינו, כי ישועתם באה כבר ולעולמי עד תהיה שלותם. מובן מאליו, כי התאזרחו בארץ, אהרי אשר השבו כי לא יעלה עוד על דעת אדם שלב במוחו לנשל אותם מזכיותיהם המדיניות. כמעט שהיתה תקופה זו התקופה הראשונה מיום שהלך עם ישראל בגולה, אשר לא הרגישו עוד אחינו את מרירות הגלות. אז פשטו בני ישראל „כלי גולה“; מרצונם ובלי אונס וכפיה נצלו את כלי זיינם, כלומר כל סימני ההבדל והפירוד הקולטורי בינם לבין „אחיהם“ הגרמנים. גם בדתם ובספרותם בדקו בשבע בדיקות ואם מצאו עוד דבר החוצץ בין ישראל לעמים בערו אחריו. אמנם החלום היה נעים עד מאד. כאשר יצא מה״ע המדבר לקצות בישראל לא שם איש לב לכל זה, שהרי לא האמין אדם, כי עב קטנה זו „ככף איש“ תהיה עד מהרה לענני חשך גדולים ורבים. ביחוד הטיבו היהודים את לבם ומלאו פיהם שחוק על „דברי ההבל“ של פלוני הכתבן „ההולך חשכים ואין נגה לו.“ — במדה זו. לבלתי לראות את הנולד, מצויין עמנו כמעט מיום היותו לגוי, וכמה מאורעות בתולדותינו מעידים על זה. נפלא הדבר! עם מצויין בכח הנבואה עוצם תמיד את עיניו מראות ברעה המוצאת אותו בקרב הימים. כמעט שלא נוכל לפתור את החידה הזאת באופן אחר, אלא אם נחליט, כי כח הנבואה, שנתן ליחידי סגולה מישראל, הוא תמצית הכח הנבואי של כל היחידים. הכחות היחידים והפזורים נתאחדו באדם אחד והיו לזרם שוטף בחזקה.

בשנת תרל״ח והנה השנאה כבר גדלה ונסבה למעלה ראש, וביחוד אחזה בפנות המשכילים והמלומדים, כלומר, ברוב הפרופיסורים של בתי מדרש החכמה ותלמידיהם. עוד לא היתה האנטישמיות לקנאה איקונומית, אלא ברובה נגוד לאומי. ואולם פתאום קם הכהן הקנאי הנודע אדולף שטאָקר וכוון את השעה. תכונת האיש הזה אינה מבוררת עוד די צרכה; אנו יודעים אותו מפי מכה״ע לישראל רק בתור כהן־און, קנאי ושקרן, עושה מזמות וחכם להרע. ואולם באמת היה האיש הזה מסוכן יותר, מפני שהיה דימגוג שלא נצרך לבריות, שהוא חזון יקר מאד בתולדות העמים. האיש הזה היה עשיר שאינו תלוי בדעת אחרים, קרוב למלכות ורצוי לרוב אחיו; האיש הזה היה דרשן גדול היודע לתפוש את לבות השומעים בדבריו. הוא יודע לשחק את הסממנים ולערבבם בשכל ובערמה. יודע היה כי שנאה דתית היתה אז דבר שלא בעתו; הנגור הלאומי בלבד לא הספיק אז להפריד בין היהודים והגרמנים. לכן ערבב בתנועה זו את הקנאה האיקונומות. בעיקרו של דבר, האיש הזה הוא הוא שהיה אבי האנטישמיות בזמננו, זאת החיה הרעה והרעבתנית. הוא ערבב את השנאה הדתית, אשר עוד לא כבתה מכל וכל, עם הקנאה הלאומית; ולמען היות להן תמצית ממשית חבר אליהן את השנאה האיקונומית. אז החל להקהיל קהלות ברבים ולהטיף את דבריו המסוכים ברעל. לקולו נאספו כל פנות העם — וזו תהיה לנו לעדה על רוב חריצותו — פועלים ושכירי יום, אומנים וסוחרים, פרופיסורים ותלמידיהם, פקידי הממשלה ועושי דבריה. היהודים שמעו וראו את כל זה, ועדיין היו בלעגם ובהתולם. אלו לכל הפחות היה בהתולם מעין ההומור הפלוסופי הראוי לעם כזה „המלומד בנסים“, אז אמרנו: גם זה לטובה! ואולם מעולם לא ראינו לעג של שטות כזה. בעת ההיא פרסם אחד הלברלים „מכתב גלוי של רוטשילד לשטאֶקר“, ודברי המכתב הזה — כמובן היה בדוי — היו סובבים רק על קוטב אחד: אתה, הכהן שטאֶקר מתפאר ומתהלל, כי דבריך עושים רושם גדול ואלפים ורבבות

סרים למשמעתך; לא כן אדוני הכהן, טעות זאת בידך; „האלפים והרבבות" סרים למשמעתנו אנו. המכתב הזה נדפס אחרי כן בכל מכה"ע העברים, ועונג אחינו היהודים בקראם את הדברים המתובלים האלה היה אחד מששים בגן עדן. וכי נפגש איש יהודי בחברו, והיתה שאלתו בראשונה: מה אתה אומר על החדוד הנפלא במכתב הגלוי לשטאֶקר?

כי אחרית שמחה זו היתה תוגה — דבר זה נודע לנו כעת למדי. מאורע היסטורי חשוב מאד נתהוה בימינו ולנגד עינינו. אז היתה התחלתו, ואולם כעת, אחרי חמש ועשרים שנה להולדו, רואים אנו את תוצאותיו הכבירות. אין ספק לי, כי הדורות הבאים ימנו בזה תקופה חדשה בתולדות הימים. ואמנם אי אפשר לנו לשער מראש, את אשר יהיה באחרית הימים, מה יקרה אותנו עוד בסבת התנועה הזאת ובאיזה אופן יתפתחו הענינים אחרי כן; ואולם די לנו לרשום בספר לזכרון את התהוית הדברים עד הנה. לעת עתה נסתפק במאורעות הדברים בגרמניה, ואולם אין מעכב בדבר, לסקור אחרי כן על כל המעשים והעובדות הנוגעים לנו היהודים בכל ארצות פזורינו, אשר כלם ממקור אחד, מן האנטישמיות, ילכו.

לפני חמש ועשרים שנה היה מצב היהודים בגרמניה באופן כזה:

על פי החוק והנמוס המדיני היו היהודים בכל מדינות גרמניה לאזרחים גמורים בלי שום תנאי ובלי שום הבדל. כי מלבד שהותנה דבר זה ברוב המדינות על פי החוק הנה בא הנמוס המדיני הכללי בגרמניה וקבע למשפט: חקה אחת ומשפט אחד לכל בני הדתות השונות בלי שום הגבלה. אמנם בעיקר הדבר לא נעשה דבר זה אלא כדי להשלים בין הפרוטסטנטים והקתולים, לעשות קץ לאיבה ושנאה בין שתי הדתות הנוצריות האלה, אשר גרמה הפסד מרובה לעם גרמניה מימות לוטר ואילך. ואולם בימים ההם לא עלה על לב איש, להוציא את היהודים מן הכלל ולחוק בספר: כל בני הדתות הנוצריות שוים לכל דבר, אלא כתבו סתם: כל בני הדתות השונות, וזה היה כמובן לטובת היהודים. דבר זה נעשה בתור שיטה למודית ובתור הנחה כללית, ואולם אין שום ספק, כי החקים בלבדם לא יספיקו לספח בני כתה דתית או גזע ממולדת מיוחדת אל החברה המדינית. עדים לנו השחורים בארצות הברית באמריקא, אשר החוק המדיני עשה אותם „לאזרחים גמורים", ועם כל זה עדיין הם בשפלותם הסוציאלית כמקדם. על פי ההתפתחות הטבעית של הענינים יראו לנו בגוונים שונים. בנוגע למצב החברתי של היהודים עדיין לא נמחה כל רושם של הבדל ופירוד ביניהם לבין העמים. ביחוד בערים הקטנות, אשר שם נשאר המצב הקדום במקצתו. חשו עוד בני עם הארץ, כי הם והיהודים הם בני עמים שונים, אלא שלא היתה שנאה ותחרות ביניהם. אין מן ההכרח, כי שני עמים ישנאו תמיד זה את זה, אם לא תהיה סבה לשנאה ואיבה ביניהם. זכרון מצב היהודים בעבדותם (כלומר מצבם לפני שנת 1848) נעקר מעט מעט מלבם, שהרי סוף סוף עברו בינתים ימי דור אחד. ביחוד היה כדבר הזה במדינות הנגב, אשר שם זכו היהודים לזכות אזרחיות כמה שנים קודם לזה, וכבר התרגלו הנוצרים אל המצב החדש והשלימו עמו. ואפילו במקום ששם לא נשכחה עוד השנאה מכל וכל, הנה בושו לכל הפחות להשמיע אותה מפה לאוזן. וידוע כי בענינים כאלה הרבה ההרגל והחנוך עושים. מכיון שמרגיל האדם את עצמו להזהר בדבריו, לבלי לדבר בגנות היהודים מפני הבושה, לבסוף יעקור את השנאה כלה מלבו.

גם המאורעות סייעו הרבה, להתם איבה בגרמניה. לאט לאט נכנסו היהודים לכמה שירות מדיניות, והעם הסכין כבר לראות בבני ישראל תור אדם המעלה. אמנם למשרות נכברות לא זכו אלא אם „לפנים" המירו את דתם. בכלל היו הספירות העליונות מתנצלות קצת בזה ואומרות: אמנם אין היהדות מעכבת בדבר, אבל טוב לשאת פנים למנהג שנתקבל זה כמה; נוהגים היינו, כי רק נוצרים יעלו למשרות כאלה, אבל אין בזה פגיעה בכבוד היהדות. הסבלנות הדתית היתה אז מדה חשובה שאין למעלה ממנה, סימן מובהק לתרבות טובה. מספר המשכילים והמלומדים מבני ישראל היה הולך ורב; נערי היהודים פרצו בהמון רב אל בתי הספר הגבוהים ואיש לא כהה בהם, אדרבא, חשובי הנוצרים ראו דבר זה בעין יפה ולפעמים היו מטיפים דברי מוסר לאחיהם: ראו מה היהודים עושים, הם מחנכים את בניהם לחכמה ולכשרון המעשה, מסתפקים במיעט, אינם מרבים במשתה במונו ואינם מעדנים את גופם, ולעומת זה הם מבזבזים הרבה על חנוך ילדיהם ויזכו לבנים עוסקים בחכמה ומצליחים בדרכם.

הזכיות האלה נעשו להם אחרי כן לזדונות, כאשר פשטה האנטישמיות בעם. כמה כתות של עם גרמניה הפכו אז את לבן לשנוא את היהודים על חריצותם ורוב שקידתם. הרגש הזה מצא לו מסלות בלב המשכילים והמלומדים, אשר לא נחה עליהם דעתם ביותר לראות את היהודים מתחרים עמהם בכל מנוי ומשרה מדינית. מובן מאליו, כי הטובים שבהם לא הודו לעצמם על מקור רגשם זה, אלא נתנו אמתלא לדבריהם באמרם: לא רק כשרונם וחריצותם עמדו להיהודים, לגדלם ולנשאם בזמן קצר, אלא תרמיתם וזדון לבם. קורטוב של אמת נמצא תמיד בהפלגה ונוזמא כזו, וזהו השקר היותר מסוכן ומפסיד, אם מעורב בו מעט מן האמת. נראה למשל במקצוע אחד של „הפרנסות הלמודיות". בשנת 1879 יצאה האדביקטוריה בגרמניה מרשות הממשלה לרשות היחיד. בתחלה היה הדבר תלוי בדעתה למנות בכל פלך ופלך אדבוקטים לפי הצורך, ומובן מאליו, כי כמה משוא פנים היה בדבר. אדם פשוט אמר להתמנות באיזו עיר בתור אדבוקט ולא היה המקום יכול לשאת אותו; גם בלעדיו היו כבר אדבוקטים די והותר. ואולם מי שהיה קרוב לפלוני הגדול או גואל לפלוני החשוב, הגיע למטרתו. בשנת 1879 הותרה הרצועה, וכל אדם שעמד למבחן ויצא בדימוס, הרשות היתה לו להתישב בתור אדבוקט בכל מקום שירצה. היהודים נהרו על פי הרוב למרכזים הגדולים מפני כמה טעמים, ויש מהם שגדלו והצליחו ברוחם הכביר ובכח כשרונם הגדול, ואולם מקצתם זכו לשם טוב לא בטהרה. האנשים הנצרכים לאדבוקט, לא להתחתן בו הם אומרים אלא לזכות על ידו בדין, ואחת היא להם, באיזה אופן יזכו, ואם פלוני האדבוקט יודע להתהפך בתחבולותיו ולטהר את השרץ בק"ן טעמים, טוב הדבר בעיניהם ואליו ינהרו. רבים מן האדבוקטים התחילו לטעון, כי אין זה עסק האדבוקטורה, אלא מין רמאות ופסלנות, ובכלל אשמים „היהודים" בדבר, כי ירד כבוד האדבוקטורה בימים האחרונים, וזהו „טבע היהודים". הן אמנם הסבה האמתית לא היתה אלא האדבוקטורה החפשית, אשר בכמה פרטים יצאה ממנה תועלת להיהודים, ואולם מאנשים מקנאים בחבריהם לא נוכל לחכות, כי יפלסו דבריהם בחק ההגיון. בכלל הוא רגש טבעי באדם, כי ישנא את בני אומנותו; אדם מוצא נחת, אם לא ירבו המתחרים עמו באומנותו. ואם יש בידו להבזות על פי איזו סבה את בני אומנותו, בודאי לא ימשוך את ידו מזה. הנמנעים מלעשות כזאת המה הפרטים היוצאים מן הכלל. ואמנם לרחות את

האדבוקטים היהודים ממקומם ומצבם לא נקל כל כך. כבר נסו בפרוסיה לשנות בנדון זה את החוק הנוהג כעת. שר המשפטים הציע לפני חמש שנים לתת יפוי כח בידי הממשלה, כי תבור לה את אלה הראוים לאותה אצטלא, ולא סגי בבחינות המדעיות, אלא העיקר „במזג טוב ושם טוב", כדי שלא יכנסו לכהונה זו אנשים שאינם ראוים לה על פי מדותיהם הגרועות. ההצעה הזאת נדחתה אז בעטים של הקתולים, אשר פחדו פן יהיה יפוי כח כזה בידי הממשלה להם למוקש. כנודע השתמש שר המשפטים בתחבולה אחרת להמעיט את מספר הנוטריוסים מבני ישראל, ובפעם הזאת הסכימו לו הקתולים. אין שום ספק, כי אם ינסה עוד הפעם דבר אל הועד המדיני בפרוסיה, להגביל באיזה אופן את מספר האדבוקטים מבני ישראל, לא יסרבו לו עוד.

האדבוקטורה כאמור, היא שירות חפשית ועוד אי אפשר לדחוק את רגלי היהודים בגלוי, אבל דבר שנתבשל כבר די צרכו יתהוה ויעמוד מאליו. הנה פנים חדשות באו לעולם המדיני. הקול יצא, כי בבתי המשפט שונאים לאדבוקטים יהודים, אשר ברוב עזותם וחוצפתם יבזו את עצמם על הבריות. גם בזה יש קורטוב גדול של אמת. ואולם איך שיהיה, נניח כי אין ממש בשמועה זו: ואולם כבר נתפשטה בעם ומצאה מסלות בלב רבים. מטעם זה היה לפתגם שגור בפי רבים: רצונך שלא תהיה ידך על התחתונה במשפט — אל תתחבר לאדבוקט יהודי, אשר דבריו אינם מקובלים בבית המשפט. אמנם במשפטים ברורים אי אפשר לעבור על החק, ואולם ע ר י כ ת ה ד י נ י ם לפי חקי גרמניה נותנת יפוי כח גדול בידי השופטים. אינם זקוקים, למשל, להאמין לדברי עד פלוני, אפילו ישבע לקיים את עדותו בב"ד וגם אי אפשר להזים את דבריו. הרשות להשופטים לומר: דברי פלוני נראים לנו אמתים ודברי פלוני אינם נראים לנו אמתים. שודא דדייני הוא עיקר גדול בבתי המשפט, והכל תלוי בשיקול דעתם של השופטים. ומכיון שראו רבים, כי אין שיטה קבועה בדבר, התחילו לרנן אחרי האדבוקטים היהודים, ואין ספק לי, כי בימי דור אחר ידחו בכח ההרגל והמנהג, מה שאין הממשלה יכולה לעשות בכח החקים.

עוד „פרנסה למודית" אחת שהחזיקו בה היהודים, והיא מלאכת הרפואה; גם היא הולכת ופוחתת משנה לשנה. רוב הרופאים הפשוטים לא ימצאו עוד פרנסתם בנקל. בגרמניה רבו בשנים האחרונות „הכנופיות להספקת החולים". על פי החוק חייב כל אדם העובד עבודתו אצל בע"ב ואינו מקבל שכר גדול להספח אל בני אומנותו לחבורה אחת לצורך הספקתו כשיפול למשכב. שלטן „הכנופיא" יעמיד רופאים לכל בני החבורה, ועיקר פרנסת הרופאים הוא כעת במשרות כאלה. גם בזה החלו כבר לדחוק את רגלי הרופאים היהודים. כעת שואפים רבים, להמציא את כל העסק הזה לידי הממשלה. אם תצא ההצעה הזאת לפעולה תהיה למוקש להרופאים מבני ישראל, וגם עכשו כבר הולך העסק הזה ומתגנה.

מובן מאליו, כי בכל שירות מדינית התלויה במנוי מצד הממשלה אין תקוה ליהודי למצוא דרכו. כבר נגדרו בעד היהודים בבתי המשפט, בבתי הספר, בלשכות השלטן המדיני והעירוני, בפקודות מסלות הברזל, בבתי הפוסט ובבתי החכמה הגבוהים. אמנם לפעמים ממני: עוד מורה יהודי בבית הספר (אבל לא באוניברסיטה!), ואולם מתנים עמו, שלא ילמד לתלמידיו לא היסטוריה ולא דעת שפת הארץ ולא הספרות הגרמנית, שמא ח"ו יטע בלבם מינות ואפיקורסות; אלא די לו בהוראת כללי החשבון וההנדסה או תורת הצמחים וכדומה. כי עוד ימצאו אנשים המקבלים על עצמם משרה כזאת, לא יפלא בעינינו כלום — על פת לחם יבש יפשע גבר. מצב המלומדים מבני ישראל בגרמניה הוא איום עד מאד. „הפרוליטריאט המלומד" הולך ומתרבה משנה לשנה. (עוד מאמר אחד יבוא).

ד"ר שמעון ברנפלד.

השקפה על דברי המדינות.

מצב הענינים בצרפת.— מפלת הליברלים בהולנדיה.— הפירוד בין הליברלים באנגליה.— פנים חדשות בממלכה הזאת.— השבר הגדול בגרמניה.— הממשלה ומתנגדיה.— הקיסר ווילהלם ובית ביסמרק.

ממשלת צרפת הביאה את פעולתה הנמרצה כנגד הישועיים והמחזיקים בבריתם לידי גמר. החקים החדשים נתקבלו גם בבית המחוקקים הגבוה בשנויים קטנים, והועד המדיני מהר להסכים מצדו אל השנויים האלה, וכבר נתפרסמו החקים ונתקיימו בכל תוקף. הליברליסמוס נצח הפעם באמת, וכמנהג עם צרפת מאז, לכבד את התקיפים והגבורים שהשעה משחקת להם, גדול כעת כבוד הממשלה בעיני העם. לפני שתי שנים, כאשר תפס וולדיק־רוסו את הממשלה, היה לו רוב קטן, ובכל יום ויום פחדו כי הרוב הזה יתפרר ויהיה לאין. ואולם מספר בעלי בריתו הלך ורב מחדש לחדש, ועתה נכנסה הממשלה כבר לשנה השלישית להיה ועדיין היא עומדת וקיימת, וגם תתחזק עוד מיום ליום. לפי הנראה תתקיים גם להבא, ועמל מתנגדיה לדכא לארץ היתה. לא יצלח.

ואולם אם גבר הליברליסמוס בצרפת הנה כרע ויפל כעת בממלכת הולנדיה, זאת הארץ הנודעת לתהלה בתולדות העמים בתור ראשית החירות הדתית. הפעם נצחו בבחירות בעלי ברית הריאקציה על הליברלים. כבר בבחירות הקודמות ראו, כי מטה יד הליברלים בארץ ורק בסיוע הסוציאליסטים התחזקו עוד והיה להם רוב בלתי מסויים בועד המדיני. ואולם הפעם נתחברו הקלירקלים הקתולים אל הקנאים הפרוטסטנטים והיו לאגודה אחת. עכשו היתה תבוסת הליברלים שלמה. על מה נפרד העם מן הכתה המדינית הזאת? על השאלה הזאת משיבים בפנים שונים, ואולם הכלל העולה מכל החקירות והדרישות האלה הוא בלי ספק, כי היה הליברליסמוס בזמננו לדבר שלא בעתו. כמקרה הליברלים בהולנדיה קרה אותם גם בבלגיה לפני שנות מספר. להליברליסמוס ברוב הארצות אין כעת תוכן חיובי. שנים רבות היה תמצית המושגים והדעות של החפש המדיני כפי שנקבעה צורתו בשנת 1848. ואולם הזמנים משתנים, וגם שאיפות העמים הולכות ומשתנות. מאז קם דור חדש אשר האידיאלים של שנת 1848 זרו לרוחו, והוא צריך לדעות חדשות. הליברלים נשארו על עמדם. „לא למדו ולא שכחו כלום". על צד האמת היו הם לקונסרוטיווים, אלא בזמן שאלו האחרונים שומרים ענינים שיש בהם ממש, ראינו את הליברלים רודפי רוח. גם במדינת אונגריה לא יעמוד הליברליסמוס ימים רבים, מפני שאין בו תועלת של ממש, רק מושגים והנחות כלליות, ואין העם חי על פי שיטה למודית בלבד. הקלירקלים בכל המדינות הם פקחים וערומים, הם יודעים עת לכל חפץ, וכשהשעה צריכה לזה, הם מכניסים לשיטתם גם מעט דימגוגיה, לכן גדלו והצליחו, כאשר נראה באוסטריה, בלגיה והולנדיה.

גם בממלכת אנגליה יד הליברלים מטה. בארץ הזאת אין הליברליסמוס כבשאר המדינות באירופא. באנגליה אינם צריכים לשמור על הזכיות המדיניות של העם, שלא ישלחו בהן הקונסרווטיווים יד, כי גם הם נזהרים בכמו אלה ולא יגעו בכל אשר לעם לרעה. בשכבר הימים היתה מטרת הליברלים להרחיב את זכיות העם, להגביר את השיטה הדימוקרטית בהנהגת המדינה. עתה הגיעו כבר אל המטרה הזאת, ולתהלת הליברלים נוכל להעיד עליהם, כי מלאו את חובתם באמונה. ואולם בזמן הזה אין להעם עוד חפץ בהם ואין להם שום תכלית חיובית. כתה מדינית לא תוכל להתקיים זמן רב בלי כל מעשה ובלי תועלת נראית לעין. אם לא ימלאו הליברלים את קנקנם הישן ביין חדש, סוף הקנקן להשבר. בימים האחרונים יצא הקול, כי רבים מחברתם אומרים להפרד מעליהם. אין ספק, כי במקום הכתה הליברלית עתידה להברא כתה מדינית חדשה, אשר תוסד על בסיס של פעולה חיובית. הממשלה הנוכחית אומרת להביא פנים חדשות בהנהגת המדינה, היא חפצה ליסד שלטן מרכזי, לקשר את האיברים אל הגוף בקשר יותר אמיץ, שלא תהיינה הקולוניות עומדות יותר מדי ברשות עצמן. באחת: להגדיל את כח השררה המרכזית (אימפריום). השאיפה הזאת היא דבר בעתו, בשעה שממשלות אירופא הולכות ומתגברות כעת, ואולם סכנה בדבר, כי השלטן המרכזי עתיד לבלוע את החירות המדינית ברבות הימים. במקצוע זה יש לכת הליברלים מקום להתגדר בו. אמנם צדקו דברי קצת מבני הכתה הזאת, כי אין מן הראוי לדחות את ההצעה ההיא מכל וכל, מפני שיש בה משום תקון כללי, אבל ראוי, להשגיח, כי לא ינרע דבר מחקי החירות המדינית, אשר עליה מסרו אבותיהם את נפשם. אם יעזבו הליברלים את הדעות הנושנות, שאין להן עוד מקום בחיים המדיניים כעת, ויפנו אל השאלות העומדות כעת על הפרק, אז יש אחרית ותקוה להם ביכ"ב יבואו. ואולם אם יקשו את ערפם ויעמדו על דעתם, סופם כסוף בני בריתם ביתר המדינות באירופא.

בממלכת גרמניה פנו לבם מכל השאלות המדיניות, ובראשם ורובם עסוקים הם בשאלות כלכליות. הימים האלה הם ימי משבר נורא בארץ. העסקים הולכים ורעים, באנקים מפוארים באו עד משבר ואכלו סכומים עצומים, דבר אשר כמוהו לא היה בגרמניה גם בימי הקריזים הקודם. יודעי דבר שערו, כי בשמיטת הכספים הנהוג בבתי הבאנקים שנפלו הפסיד עם גרמניה לכל הפחות לערך חמש מאות מיליון מארק. ואולם הסכומים האלה כאין הם לעומת מה שהפסידו במוסדים אינקונומיים שונים, שהם אמנם עומדים עוד על תלם, אבל הכנסותיהם הולכות ומתמעטות ומי יודע, אם לא יפלו גם הם בנופלים. ימים רבים יעברו, טרם ירפא השבר הזה. בינתים לב העם ה"ד לגורל ברית המסחר של גרמניה עם שכנותיה. אין ספק, כי נתמעטה העבודה בשנים האחרונות ועוד עתידה להמעט. רק תקוה אחת נשקפה להאינדוסטריה בממלכת גרמניה, הינו, אם עניני ברית המסחר יהיו נעשים כהוגן, לבלי תתגבר השפעת הקרקעיים, כי אלמלא זה תתמעט הדרישה לסחורות גרמניה, כאשר ינעלו בפניהן שערי יתר הארצות. התנועה רבה מאד בארץ, ובכל מרכזי האינדוסטריה מקהילים קהלות ברבים, לערוך מחאה נגד העלאת מכס התבואות, אשר לזה שואפים הקונסרווטיווים. אלו האחרונים בראותם, כי נבאשו בקשיות ערפם בהממשלה, מרבים להסית את בעלי האחוזות הגדולות בהשר בילאוו ומרננים אחריו, כי הפך לבו להספה אל הליברלים. בראש הקובלים עומד הנסיך הרברט ביסמרק, אשר בהשענו בזכות אביו הגדול יעיז פניו להטיח כפעם בפעם דברים גם כלפי הקיסר, אם כי יכסה שנאתו הכבושה ברמזים שונים ובדברים משתמעים לתרי אפי. כאשר הוסר באלו הימים המסך ממצבת ביסמרק שהקימו זה מחדש בברלין, בא הקיסר בעצמו להניח זר פרחים על מדרגות המצבה. על הזר היו משבצים הדברים: „לכבוד עבדו הנאמן של הקיסר הגדול". הנוסח הזה הכעיס את מכבדי ביסמרק תמרורים, וגם בנו של „נסיך הברזל" היטב חרה לו על הדבר הזה. בדרושו אשר נשא ביום המחרת לפני תלמידי האוניברסיטה, שנאספו לכבד את זכר „צבי עדי גרמניה", גלה מעט את מצפוני לבו, ויש רגלים לדבר כי הפרץ בין הקיסר ובין בית ביסמרק גדול עתה מאד, והוא הולך ומתרחב.

בארצות המערב.

כ"ו

מעלה יתירה נמצאה ב ר ו ב מכה"ע הלועזים לבני ישראל: מתוך שאין להם שום השפעה על הצבור, לכל הפחות לא ירעו ולא ישחיתו. ואל יהא הדבר הזה קל בעיניך. מי שמכיר בטבע הקלקול היוצא ממכה"ע המדיניים ממין ידוע בגרמניה, אוסטריה וצרפת (עניני מכה"ע המדיניים בשאר המדינות לא נתחוורו לי), עד כמה הם משחיתים כל חלקה טובה בחיי החברה, איך הם מסכסכים איש באחיו וכתה מדינית בחברתה ואיך יסייעו לפעמים להונות את הבריות בעסק ביש, להריק את כיסם; כל מי שמכיר בקלקול הזה, ישמח כי לכל הפחות לא י ז י ק ו מכה"ע הישראליים, אם לא י ו ע י ל ו. אמנם אומרים עליהם, כי בשפלותם הרוחנית ובריקנות המפכה מתוך גליונותיהם משחיתים הם את חוש הטעם הספרותי של הקוראים; ואולם אין הדברים האלה כמשמעם. מובטחנו, כי מי שקורא במ"ע כזה, לא היה לו חוש טעם ספרותי מימיו. המשפט הזה יצדק, כאמור, על ר ו ב מה"ע הלועזים בישראל, ואולם מכאן משמע, כי יש גם מועט היוצא מן הכלל הזה, כלומר, מכ"ע אשר נוצרו ל ש ם ע ס ק, ואולו אמנם מפסידים הרבה לחיינו הרוחניים.

ובאמרי כי מכה"ע שנוצרו לשם עסק מפסידים ומזיקים, אין כוונתי לדבר בגנות האנשים העושים סחורה בהוצאת מ"ע, שהם משקיעים בעסק כזה סך הגון כדי לאכול מפירותיו אם יצליח. שהרי בגרמניה ובאוסטריה וכן בשאר המדינות כל עיקרה של הספרות העתית אינו אלא עסק בעלמא וכשם שיש הרשות לכל אדם לסחור באבנים טובות ומרגליות או בבלויי סחבות, כן הרשות לו לעסוק גם בנייר ודיו ומכונות הדפוס, מה שקוראים להם בעת: ספרות ודעת הקהל. לא העסק בעצמו הוא רע, אלא אופיו וטבעו. אם עוסקים בו ב א מ ו נ ה ו ב י ש ר ת ה ל ב הוא עסק כשר. אולם כשם שנמצאים מכה"ע לעם הארץ, אשר תכליתם היא להונות את הבריות ולזייף א ת ד ע ת ה ק ה ל, כן נמצאו מכה"ע ישראלים ממין זה בתמונת זעיר אנפין. הם משחיתים ומפסידים בעולמנו הקטן. ואולם גם בזה יש מדרגות שונות. יש מ"ע שאין לו „תכלית חשובה", כלומר שאיננו חפץ להרע במתכוון ועל פי שיטה מסוימת, אלא לעת מצוא הוא חפץ להשתכר מטבע. מ"ע כזה הייתי מכיר בשכבר הימים בווינא. בירת אוסטריה. עורכו היה אדם חשוב ונלחם כל ימיו לחירות דתית ולהשכלה, אלא בכל פעם שהיתה עדת ווינא צריכה לרב או לחזן או למלמד היה העורך הזה פושט יד ומקבל מתנה מן המהפך בחררה זו, ואם לא נתן על פיו והקדיש עליו מלחמה. הדבר הזה היה ידוע ומפורסם לכל נטורי קרתא בווינא, ועם כל זה היו מכבדים את האיש המדבר על כשרונותיו המרובים ועל טוב טעמו ובאמת אין ההפסד של עובדות כאלה גדול כל כך.

הפסד מוסרי מרובה יצא מתעלולות האנשים העושים מ ס ח ר ב י ה ד ו ת ם, „שהם נושאים ונותנים באמונה." התוצאות הרעות של הרמאות הזאת הן לשעתן ולזמנים הבאים, ואין לשער את השפעתו על התפתחות

היהדות. אפשר כי ימצאו קצת הקוראים הנומה והפלנה בדברים האלה, בחשבם, כי סוף סוף אין השפעת מ"ע נדולה כל כך על הצבור, כי תהא נכרת באופן בולט כזה. ואולם את אשר עיני ראו אספר. עלינו לדעת, כי בספירות ידועות של היהודים בנרמניה היו עלולים עוד להשפעה זו. בתור הנחה כללית אוכל להעיד: האורתודוכסיה החדשה בנרמניה הצפונית היא ענין מלאכותי, עשוי בידי אדם ולא נולד מאליו. בגרמניה הדרומית היתה האורתודוכסיה אותה התמימות הדתית הטבעית שהתפתחה שם מדור לדור, שרידי התמימות הדתית „של דור רש"י". ואולם בברלין ובכל צפון גרמניה נעשה הדבר בידי בני אדם לתכלית ידועה באמצעות הספרות העתית. הדבר הזה השפיע אחרי כן בשאר המדינות של מערב אירופא, יען כי זה כמה שנים נחשבה ברלין בתור מטרפולין של עולם היהדות, ובמובן ידוע פעל גם על התפתחות אחינו ברוסיה ויתר המדינות במזרח. הוא הוליד מושגים חדשים ביהדות. שהרי לפנים היו יודעים, כי התמימות הדתית היא רק בבני אדם שלא חקרו הרבה ולא ידעו עד מה מן ההתפתחות ההיסטורית של היהדות. דבר כזה ראו גם בארצות המזרח. ואולם בברלין בראו מין הדש של אורתודוכסיה המנוהצת והמלובנת, „האורתודוכסיה המתאמת להמדעים".

החזון הזה היה בעולמנו בימי דור אחד. אנכי הכרתי את ראשי הפועלים בתנועה זו, המשתדלים הראשונים. הראש והראשון שבהם היה אדם פשוט, קצת ידען, הן בעניני היהדות והן בעניני ידיעות חולין. ידיעתו את היהדות היתה במדה של בע"ב הגון באחת הערים ברוסיה או בפולוניה, כלומר שידע לקרוא עברית בלי נקודות והבין פירוש המלות, אבל קריאתו היתה שטחית, שלא במובן המדעי שהיה נהוג כבר בגרמניה ולא במובן העמקי שהיה נהוג ברו"פ. ידיעותיו של חולין היו מעטות מאד, במדה שכל אדם בנרמניה שלמד בבית הספר ובאיניברסיטה רוכש לו ראשי ידיעות. ואולם מדה אחת היתה לו, אשר עמדה לו הרבה בפעולתו: *תמימות*. אבל גם התמימות הזאת היתה שלא במובנה הפשוט. הוא היה איש תם שהאמין בישרת מעשיו, אפילו שאלו לא היו תמיד נכונים וישרים. למשל, הוא היה מתפאר כל ימיו כי עוסק הוא במעשיו לשם שמים ואינו נהנה מהם אפילו באצבע קטנה. ואולם בתמימותו לא הש לזה, כמה מן הכעור יש בדבר, כי „העסק לשם שמים" שיצא מידו יהנה את בניו וחתניו לוקחי בנותיו, אשר לא היו ראויים לאותה התמנות. כאמור, אין אני מדבר בננות האיש הזה שעשה והצליח והניח יתרו לעולליו, כי מובטחני, שבלבו לא חש שום גנאי בזה. בכלל היה כח החושב שבו קטן מאד, הוא לא ידע לחשוב סמוכין. די היה לו, כי בעצמו לא נהנה מן „העסק לשם שמים" ועיניו לא הרחיקו לראות יותר מזה. במובן זה היה באמת איש תם.

ואולם בכל חריצותו ושקידתו המרובה (וגם הועיל לו הרבה, כי *יצא עליו הקול* שעשיר נדול הוא) לא היה זוכה לפעולה גדולה. בברלין כבש רק *רחוב אחד*, כלומר כי יסד עדה קטנה, אשר מספר חבריה יעלה כעת לערך שבעים משפחות, והן על פי הרוב קרוביו וגואליו ומיודעיו. העולם הישראלי הוא יותר רחב ידים, ואם בברלין ידעו רוב בני אדם, מה טיבה של השתדלות זו, הנה בשאר הקהלות הרחוקות ממקום „המעשה" אפשר להרבות ההשפעה באמצעות מ"ע, אשר היה כחצוצרה להכריז על „הצלת היהדות".

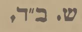
עד כמה שהשפיע מה"ע הזה בגרמניה ובשאר המדינות שבמערב— דבר זה אינו נוגע לנו כל כך. ואולם כנגד זה הייתי מצטער תמיד על ההפסד המוסרי שיצא מן הכרוזים האלה לאחינו שברו"פ. כבר אמרתי, כי כבר בזה אמצא קלקול עצמם. כי רבים מן המשכילים ברו"פ התחילו לרמות את עצמם. מאז היתה לשיחה בפיהם ליסד „השכלה על טהרת הקודש", ראו כי בברלין מטרפולין של הדעת והחקירה, נמצאים „דוקטורים" יראים ושלמים, את הדעת יכבדו ואת דתי היהדות הם עושים, וכמובן אפשר לעשות כזה גם ברו"פ. קצת סופרים עברים הכריזו על הדבר הזה אם מחוסר הכרתם את הענינים כמשמעם, או מפני שאמרו להחניף לבני אדם שהשעה משחקת להם ואשר יגדל כבודם ברוסיה. זכורני כאשר הלך לעולמו אחד „הגדולים" מכת הזאת הספידוהו בכל מכה"ע העברים בהפלגה יתרה. כאלו היה משה אבי הנביאים. עם אחד המספידים נזדמנתי אחר כן ושאלתיו, כי יורני בינינו לבין עצמנו, על מה זכה האיש הזה לכבוד גדול: מה פעל ועשה באמת להיהדות ובמה הקים בנין קיים לדורות, אשר בו ישראל יתפאר? אחרי וכוח דברים נסתתמו טענותיו של המספיד, אלא שנמנם עוד מעט בלשונו ואמר: פלוני הנפטר היה עסקן נדול והיה רגיל להשכים בבוקר. ועל זה עניתיו: אטו בהשכמה תליא מילתא? וכי די לאדם שישכים בבקר, כדי שינמרו עליו את ההלל וינהגו בו מנהגי אלהות?

אם אמרתי לצייר בפרטות את רוב ההפסד המוסרי שיצא לנו מזה, לא יספיק הגליון, וגם קשה יהיה להגבילו ולסמנו כראוי. ואולם כנגד זה יבין כל קורא ישר מאליו את תוצאות ההשפעה הרעה הזאת, אם אזכיר רק קצת *העובדות*, מה פעל ועשה מה"ע „האורתודוכסי" הזה בישראל בשנים האחרונות. אזכרה, בראשית שנות השמונים למאה החולפת, ואז החלה תנועת „חבת הארץ" ברוסיה, וכמה מאחינו נתנו נדבתם לצורך ישוב א"י. המשפחה המדברת מחזקת את היהדות כעין מונופולין שלה, ואסור ליסד איזה מפעל כללי ולקרוא לנדבות, זולת אם ישתתף אחד מבניה בו ויהנה ממנו. ובהיות, כי נתרשלו החובבים ברוסיה לקבל הורמנא בברלין, לא בושו האנשים האלה מלכתוב במ"ע שלהם, כי החובבים האלה הם מתפרצים במלכות. למה"ע המדבר היו אז מהלכים ברוסיה, ובנקל היו יכולים לשער את הסכנה העצומה הכרוכה בעקב מלשינות נבזה כזאת ואולם „לשם שמים" מותר גם להלשין. בינתים גברה התנועה ועשתה חיל, וכבר השכילו בני המשפחה הזאת לראות, כי יותר טוב להשלים עמה ולחלוב גם הם מצדם את הפרה הזאת. ובאמת כבר נעשה מה"ע המדובר כלי מבטא להציוניים „המעשיים", ואחד מבני המשפחה שירד מנכסיו זכה למשרה ולפרנסה על חשבון הישוב.

עברו שנים מועטות, והנה קם ד"ר תיאודור הירצל עם הצעתו על דבר „הציוניות המדינית" וגם יעד את הקונגרס הראשון, הפעם אמרו בני המשפחה להיות „זריזין מקדימין" ונספחו תיכף אל התנועה החדשה, אשר לנדולות נוצרה, היינו, כי היה לקוות, כי תבוא שפעת נדבות לרגליה. אולם לאחר זמן מה נפרד „מלך הקבצנים" מהירצל וסייעתו, וביני לביני הודה לי פעם אחת, כי עשה זה „מיראתו את הנדיבים" שמא יקפצו ידיהם מלתת לו נדבות „לעסקיו" האחרים. כי האיש הזה *מקבץ* תמיד: פעם בשביל עניים הגונים, ופעם בשביל ישוב א"י, ופעם בשביל נשרפי עיר אחת ברוסיה, ופעם בשביל עניי ארץ הקדושה, ופעם בשביל עניני ספרות. לפני איזו ימים קראתי במ"ע עברי שאלה של תמיהא: על מה חדלו הנדבות בגרמניה, שהיו „מנשימים" לרוב עד עשרים שנה קודם לזה? התשובה היא ברורה לכל מבין הענינים האלה על פי הבחנה אמתית: בינתים, כלומר בעשרים שנה האחרונות, גברה השפעת משפחה אחת בברלין באמצעות מה"ע וכל עסק הקבצנות נתרכז בידי איש אחד, בסבת הדבר הזה נסתתמו צנורות הצדקה בגרמניה.

הנני קורא מתמיד במכה"ע של הגויים ללשונותיהם. כאמור, אי אני משתאה כל עיקר על ענינים כאלה, כי כמוהם רואים אנו *בהם* באופן יותר איום. ואולם אודה ולא אבוש, כי בשעה שאראה השתדלות הישועיים *לכבוש את כל העולם, לדכא תחת רגלם גוי ואדם יחד*, עד כמה שאני מגנה את התעלולות האלה, הנה לכל הפחות אראה בהן מעשים כבירים, אשר יכניסו ללבי רגש של יראת הכבוד ושל השתוממות נמרצה. אבל עמנו האמלל, כשם שנלקה בכל התפתחותו העממית והקולטורית, כי *תעלולים מושלים עליו*, ונערים נוהגים בו. כן הוא גם בזה. די לחסיד שוטה שיתחסד מעט, ודוקטור הדיוט כי יזהר מלשאת משא ביום השבת ולא יקנח את חוטמו בשבת, וכל בני ישראל תכו לרגליו ועולמנו הקטן יתנהג על פיו. אלו קמו בנו רמאים גדולים בעלי כשרון מרובה הייתי שמח לכל הפחות על הכשרון העצום שבנו; ואולם עכשו אנו רואים איזה כתבן הדיוט, איזה דברן צבוע, בלי שום כשרון ובלי דעת יעשה את היהדות סמרטוט לקנח בה את ידיו המגאלות ועמנו לא ישמע ולא יבין, ויצמד לבעל פעור.

ש. ב"ד.

בְּרוּסִיָה.

(על יהודי רייסין).

אין בלבי „דעות קדומות" כנגד תורת „החסידות", ואינני מקנא קנאת „מתנגדים". בעד שפופרת מגדלת ולא בעד זכוכית עכורה ומשחירה אני מביט, אלא אוהב אני להביט בעיני אני ולא בעיני אחרים. אינני מקבל „כמצות מזומן" את המשפטים המקובלים, הישנים והחדשים; הן עינים לי לראות — ולמה אשען על בינת אחרים? ובפרט בשנים האחרונות, אשר ההפלגות וההפרזות וההזיות נתחבבו כל כך על סופרינו, אני נזהר מאד מאד מקבל את הדעות שהעלו את סופרינו ב„מחקרים", כביכול, או עפ"י המוזה הדיקדינטית שלהם. אם המעשים ונסיונות החיים מכחישים את ה„דרושים הנאים" של „חוקרינו" ושל „סופרינו היפים", אינני ירא להחליט ההפך מ„הוראיות" שנוסדו על הדרושים הנאים ההם, אינני ירא לבטל בתכלית הבטול את הפראזות המשכרות שהיו לפתגמים שגורים ולהלכות פסוקות בפי כל.

וגם בנוגע „לתורת החסידות", שסופרינו החרשים קוראים לה „ריפורמציה" — אינני יוצא מן אביעקטיבותי המתונה. רואה אני את החסידים שבמציאות, ולא את „החסידות" בתור שטה מופשטת, ולא על החסידים שבספורי הוזינו הדיקדנטים, — ומראה עיני מביא אותי לידי החלטה, כי בכל מקום שיש חסידים ומתנגדים, עולים „המתנגדים" על „החסידים" במדותיהם האנושיות, במוסרם ובתרבותם. יכול להיות כי החסידות מקרבת את האדם אל אביו שבשמים, אבל אין כל ספק כי הוא מרחיקה אותו מן הישוב התרבותי. עינינו הרואות כי החסידים, בכל מקום שהם, מצוינים במדות המגונות של הגיטו הרבה יותר מן המתנגדים; ולאו דוקא חסידי פולין וגליציה, אלא אפילו חסידי חב"ד שבמדינת רייסין (ר"ל בפלכי וויטעבסק ומוהילוב) הנראים לכאורה כאנשים מנומסים. חסידי פולין וגליציה, המרובים באוכלסין, היו תמיד חומר רצוי לסופרינו מכל המינים; אבל חסידי חב"ד, מתוך שאינם מרובים באוכלסין כל כך, לא זכו לסופרים העוסקים בהם. ובכל זאת ראוים גם חסידי רייסין להסתכלות מצד סופרינו, כי סוף כל סוף עולה גם מספרם הם לסכום הגון; וכשם שהחסידות החב"דית, בתור שיטה, שונה הרבה מן החסידות הפולנית, כן שונים חסידי חב"ד בדרכיהם, בחצוניותם ובפנימיותם, שנוי ניכר, מחסידי פולין. לכן רואה אני לי חובה להקדיש לחסידי רייסין פרק מיוחד במערכת מאמרי אלה; אולי יעירו דברי המעטים את רוח הסופרים המומחים להתבונן אל החסידים האלה ולהסתכל היטב במעשיהם ובתכונתם, והוסיפו אחרי כן על הרמזים הקצרים ועל השרטוטים המעטים שאני נותן בזה.

בחסידי רייסין יש גם מדות טובות גם מדות מגונות, אבל האחרונות בולטות ונראות יותר מהראשונות. האנשים האלה אינם לא עמוקי השכל ולא בעלי הזיה כחסידי פולין; ואפילו הארוקים שבהם אינם מעריצים את אדמו"ריהם באותה מדת האנתרופומורפיסמוס, שבה מעריצים חסידי פולין את „צדיקיהם" הם. גם „בלמדנותם" עולים הם הרבה על חסידי פולין. בורים ועמי הארץ אין בהם כמעט כלל; ויש בהם למדנים גדולים, בקיאים מצוינים, צני דמלי ספרא. גם נוחים הם לקבל קולטורה והשכלה, הרבה יותר מחסידי פולין. ביחוד הם מקבלים על נקלה את מנהגי הנימוס החיצוניים. החסיד החב"די שבעיר קטנה בפלך וויטעבסק, מנומס במנהגיו החיצוניים הרבה יותר מן החסיד הפולני שבוואַרשאַ הגדולה.

שתי סבות עקריות גרמו לשנוים הללו (ועוד לשנוים אחרים) שבין חסידי רייסין ובין חסידי פולין. הסבה הראשונה מונחת בהבדל העקרי שבין תורת החסידות החב"דית ובין תורת החסידות הפולנית. בראשונה יש תערובה מסוימת של חקירה ופלוסופיה דתית, וכל תכניתה ערוכה לפי רוחם וטעמם של אנשים הוני דעות ובעלי הגיון; תחת אשר תורת ההסידות הפולנית מצומצמת רק בהערצת „הצדיקים". הראשונה מעוררת למחשבות, והשניה מביאה רק לידי הזיה, לחבוב ספורי נפלאות. החסיד החב"די דורש מאדמו"רו דברי תורה, וגם השד"ר לא יוכל להוציא מידי חסידי רייסין את „כסף המעמד" (לכלכלת האדמורי"ם) אם לא יגיד לפניהם דברי „תורה" (ר"ל מחקרים על דרך החסידות), תחת אשר החסיד הפולני מסתפק על פי רוב בנסים ונפלאות לבדם. הסבה העקרית הזאת (אשר כאמור, היא מונחת בהבדל שבין שתי תורות החסידות) הבדילה את חסידי חב"ד לטוב ברוחניותם מחסידי פולין.

והסבה השניה, אשר הבדילה אותם לטוב, בתרבותם, — מונחת בטיב עסקיהם של חסידי רייסין. תחת אשר חסידי פולין עוסקים רק בחנונות ובתגרונות קטנה או בסרסורות מקומית וכדומה מן העסקים שאינם מוציאים אותם מקיר עירם החוצה ומעולמם הצר אל העולם הגדול, — הנה חסידי רייסין עוסקים כרובם במסחר הגדול, ביחוד בסחר העצים, ועסקם זה מוליכם לערי החוף ומביאם שם במגע ובמשא תמידי עם הסוחרים הגדולים (ביחוד בני חו"ל, אשר בידם מונח העקספורט) שהם אנשים בעלי תרבות, בעלי נמוס ובעלי השכלה. וטיב סחר העצים מצריך את בעליו לשהות זמן רב בעיר החוף, לפעמים יותר מחצי השנה, עד כי סוחרי העצים שוהים בכל שנה בעיר החוף יותר מבעיר מגוריהם, לכן אי אפשר כלל שלא ידבק בהם מאום מהקולטורה. ולכן לא רק החסידים הסוחרים, כי אם גם פקידיהם ומשרתיהם וכל עוזרי עוזריהם, הבאים אתם לעיר החוף לרגלי מסחרם הגדול „מתקלטרים" על נקלה בכל מנהגיהם החצוניים, ובשובם לביתם ולעירם הם מוסרים לכל אנשי עירם את סימני הקולטורה החצוניים שהביאו אתם, באופן שהם נעשים „לקולטורטרעגער" בכל מקומות מושבותיהם.

ובכן הלא הם לכאורה אנשים הגונים. כן—למראה עינים. אבל תוכם איננו נחמד ונעים כלל. בכל יהודי רוסיה אין אנשים קשים ועזים כיהודי רייסין, וביחוד כחסידי רייסין. יש בין יהודי רייסין עשירים מופלגים, וגם מיליונירים, אבל כמה רחוקים הם מצדקה! בכלל גדלה אהבת הבצע בקרבם במדה מבהילה — וכל האמצעים כשרים בעיניהם למען בצוע בצע. „שלי שלי ושלך שלי", היא מדת חסידות בכלל, וחסידי רייסין מדקדקים במדה זו כמעט לא פחות מחסידי פולין. השנאה והקנאה השוררות ביניהם, מבהילות ממש את הרעיון. גם היראים הארוקים שבהם, המדקדקים בכל מצוה קלה ובכל מנהג, מזלזלים באופן נורא במצות שבין אדם לחברו, ביחוד בדיני ממונות. כלם שמחים לאידו של אחר, אפילו אם ה„אחר" אינו כלל בן־אומנתם ובן־מסחרם. מי שאיננו עשיר, אינו נחשב כלל לאדם בעיניהם; ותחת זאת הם חובבים ממש את העשירים, ולמרות „חוצפתם" האיומה הם נכנעים בתכלית השפלות לפני כל בעל כיס. אני אומר: הם חובבים ממש את העשירים, ובאמת כן הוא. הם מקנאים ושונאים רק את מי שדומה להם בעשר או את זה שהונו

גדול מעט משלהם; אבל את העשיר המופלג, זה שהונו גדול משלהם מאד מאד, אותו יחשובו, אותו יעריצו, אותו יאהבו ממש. הנך בא אל כנופיא של יהודי רייסין, של סוחרים אמידים, והנך שומע קולות של התפעלות והנך רואה פנים מפיקים התפעלות ומעין התפשטות הגשמיות; כסבור אתה שהם מספרים ספורי נפלאות או שהם „חוזרים" על „התורה" אבל לא מינה ולא מקצתה! הם מספרים את פרטי עשירותו של איזה גביר אדיר; ובאיזו החלהבות, באיזו כלות הנפש, באיזו מתיקות, באיזו הנאה, ובאיזו חבה וידידות הם מונים את אלפיו ורבבותיו! באיזה תענוג ובאיזו נעימות הם פורטים את כל עסקיו המוצלחים! שיחות כאלה הן האהובות ביותר ליהודי רייסין; הם לא ייעפו ולא ייגעו לשיח על אדות „גבירותו" של פלוני אלפי פעמים — ממש כאותם הסובאים האוהבים „לשיח על דבר יי"ש" — וכאמור, אין בשיחות כאלה שום קורטוב של קנאה או שנאה. „הגביר האדיר" ראוי רק לכבוד ולחבה ולא לקנאה! אטו מלתא זוטרתא היא, איש שיש לו כמה וכמה „נחלאות" כמה וכמה יערות! האפשר לשנוא איש כזה? יש לשנוא את הסוחר הקטן, „המהבל", יש לקנא במי שיש לו מ נ ה א ח ת יותר משיש לי. אבל איך אפשר לשנוא את הסוחר האדיר, בעל העסקים המוצלחים, איך אפשר לקנא במי שהונו כפלי כפלים מהוני? אדרבא, איש כזה לשמו ולזכרו תאות נפש! — כן היא דעתם של יהודי רייסין. וכל מה שאותו „הגביר האדיר" הוא אדם גס יותר, רע עין יותר ובעל מדות מגונות יותר — הרי הוא חביב להם ביותר, והם מספרים בחבה יתרה את כל פרטי גסותו ורוע לבו, בלי שמץ תוכחה, בלי שמץ התמרמרות, בלי שמץ בוז ולעג, אלא כאדם המספר בתענוג את „מעשי הקונדס" ו„המשובות הנעימות" של בנו יחידו הקטן והנחמד.

ו א י ז ו גבירים יש בין יהודי רייסין — רחמנא יצילנו! יש ביניהם „גבירים", מליונירים, שהם פּראים גמורים לכל פרטיהם; ולולי הבגדים המהודרים שהם לובשים, היו נדמים כרועי חזירים, או גם „כסומך" של ה„נסמך" הזה... ולא רק הגבירים מאתמול, „הקופצים". לא רק אלה שדמיונם כ מ נ ק י ה א ר ו ב ו ת, שהתנשאו למעלה אחרי אשר עברו דרך מבואות צרים ואפלים ושחורים, — כי גם „הגבירים מבטן", אלה שגם אבותיהם ואבות אבותיהם היו עשירים, גם בהם לא נכר שום סימן של נדיבות ואצילות וחשיבות, שבהן מצוינים לרוב ה„פאטריציים" שבכל האומות. גבירים מאוסים וגסים בחצוניותם ובפנימיותם כגבירים שביהודי רייסין, לא ראיתי מימי. ובכלל עלי להודות כי העשירים והגבירים שביהודי רייסין גרועים הרבה במדותיהם האנושיות מאחיהם הבינונים והעניים.

יהודי רייסין הם בעלי תאוה מגושמים — ובזה הם דומים ליהודי הנגב; אלא שהם מקפידים על „מה יאמרו הבריות", על „דרך ארץ", יותר מ„התימנים". זוללים וסובאים הם כדבעי, ואינם נמנעים למלא את כל „נטיותיהם הטבעיות" (אם רק אין „סקנדל" גדול כרוך בזה), בדבר הזה הם „אנשים עליונים". ומפני שהם מבלים רוב ימי השנה שלא במקום מגוריהם, לכן הם נוטים לפריצות מאד מאד, ולכן אין שלום ואין אחדות בחיי המשפחה שלהם. שאל לשלום ביתו של אחד מיהודי רייסין ויגידך: „הוא אינו חי בשלום ובטוב עם אשתו". כדבר הזה תשמע כמעט בנוגע לכל איש מהם. אך בכלל מפורסמים כל „החסידים" לגנאי בחיי המשפחה שלהם. בדבר הזה גרועים „החסידים" הרבה מאד מ„המתנגדים".

מדת החוצפה וה„בטול" המשותפת לכל „החסידים", לא תחסר גם ליהודי רייסין, וכמדומה לי כי הם לקחו להם במדה זו חלק בראש. ויען כי החסידות משוה קטן וגדול, עני ועשיר, לכן אין העניים והבינונים נופלים בעזותם מהעשירים והגבירים. ולא עוד אלא שבין העניים והבינונים יש עזי פנים מצוינים שאין כמוהם בין הגבירים התקיפים ואמנם כל מי שנפשו מתוארה במקצת ירגז תחתיו, בשמעו באיזו חוצפה ובאיזה „בטול" מדברים גם ההדיוטים והשפלים שבהם על אנשים גדולים וחכמים, כמובן אם אין הגדולים מצוינים „בגבירות". גם תורה גם חכמה אינה נחשבת בעיניהם למאומה, אם אין לבעליה הון רב. אמנם חכמת המסכן בזויה בכל העולם, ועוד יותר בין היהודים, אבל ביהודי רייסין ביתר עוז.

מדה יפה אחת — שגם היא משותפת לכל „החסידים" — יש ליהודי רייסין, זו בדיחות הדעת. כלם „הומוריסטים" הם, כעשיר כעני, וההומור שלהם לא יסור מהם גם בעת צרה. אבל המדה הזאת מביאה אותם גם לידי ליצנות גסה. היא מרגילה אותם להתלוצץ בכל דבר, בכל מפעל טוב, בכל רעיון חשוב. הם עוברים על כל שאלות החיים בליצנות. דבר אתם על אדות איזה צורך צבורי, והם יענוך דברי לצון. דבר אתם על איזה רעיון לאומי, על איזה מוסד נחוץ, על תקונים נחוצים, והם יתפטרו ממך בליצנות ומהיותם אנשים רעי לב מטבעם, יטיפו בליצנותם נטפי רעל של חשד. הם אינם מאמינים „באידיאליסטים", הכל חשודים בעיניהם, כל מי שמציע איזה תקון בעניני הצבור או בעניני האומה, הרי הוא חשוד בעיניהם, חשוד אממונא, ואת חשדם זה הם מרמזים בליצנות גסה ומכלימה. מהיותם שקועים באהבת הבצע, ומהיותם בעצמם „מוכשרים לכל" בשביל ממון, לכן הם מריחים חשד־ממון בכל הצעה חדשה לתקון חיינו הגשמיים והרוחניים — אף אם אין באותה ההצעה כל דררא דממונא. „המתנגדים" התמימים בועטים בכל „תקון" מפני שהם מריחים בו „אפיקורסות" ו„העברה על דת" — וחסידי רייסין הפקחים והליצנים מ„בטלים" כל „תקון" ומוציאים עליו שם רע בחשד של ממון. „חדרים מתוקנים" — מסתמא חפצים המיסדים „להתעשר" במוסד כזה. „הציוניות" — מסתמא „גונבים ראשי האגודות את הכסף. „מפיצי השכלה" — מסתמא יש בזה מקום „לגנוב". וכן הם „מבטלים" כל רעיון נכבד וכל מפעל נכבד בליצנות גסה המתובלה בחשד של ממון.

אלה הם הסמנים המובהקים שביהודי רייסין, ועלי עוד רק להוסיף כי חרוצים וזריזים הם בעסקיהם מאד מאד, ומהיותם אנשים קשים מטבעם, הם מוכשרים למסחר שכם אחד על כל אחיהם. גם „בסרסרות" גדול כחם מאד, ואין דומה להם בתור „מגיעי כותל בכותל".

מובן מאליו כי גם יהודי רייסין מורכבים שני חלקים: זכרים ונקבות. וגם זה מובן מאליו כי לא כל הדברים שנאמרו למעלה על „המין החזק" יכולים להיות נאמרים גם על „המין היפה". ואולם בכלל אוכל להגיד בבטחה: יהודי רייסין בכל מגרעותיהם ט ו ב י ם ע ש ר ת מ ו נ י ם מ נ ש י ה ם. הנשים ברייסין אוהבות רק את עצמן, דואגות רק לנפשן, לבריאותן הן ולתענוגותיהן הן. כל שאיפותיהן מצומצמות בשמלות יפות ובעדיים וקשוטים. אין מקום בלבם לרגש עמוק או לרגש נעלה; מגושמות הן הרבה יותר מבעליהן, וגם בנמוסיהן החיצוניים הן גרועות הרבה מבעליהן: קולניות הן, צעקניות הן, פיהן מלא קללות ומדנים. ביחוד רעות וגרועות הן נשי האמידים והעשירים: הן נרפות ועצלות עד מאד, עוסקות רק בפטום גופן ובהתקשטות ובדאגה תמידית לבריאותן. המדה האחרונה הזאת היא הסימן המובהק

בנשי יהודי רייסין. הנך רואה אשה גדולה ורחבה, צחה ואדומה, כולה מפיקה בריאות מאין כמוה — והאשה הזאת הולכת ומקוננת כל היום על „מחלותיה״, אשר לא תדע לקרא להן שם: אין שלום לה, אין לה כל תאבון (כלומר אינה יכולה בשום אופן לאכול יותר משש פעמים ביום), שנתה נדדה מעיניה (כלומר אחרי אשר ישנה ביום כשלש שעות לא תוכל לישון בלילה אלא כשמונה שעות), היא מרגישה עקת־לב, געל־נפש, קיבתה מקולקלת וכו׳ וכו׳. ובקינותיה אלה, ובמחלותיה המדומות והבדויות האלה, היא מוניעה לא רק את בעלה ואת בני ביתה, כי אם גם את כל מי שנמצא בהכרתה. ואמנם לפעמים יש קורטוב של אמת בקינותיה; כי הבטלה מזקת לבריאות, וגם חסר הסדרים שבחייה (אין שעה קבועה לאכילה, לשנה, לטיול) לא יועיל לקיום בריאותה הטבעיה. והריקניות שבמוחה ובלבה! היא אינה שמה לב לא לבעלה ולא לילדיה, ומשק הבית אינו נונע לה כלל. אין לה כל חובה וכל רגש של חובה. הכל נברא רק בשבילה, והיא נבראה רק בשביל עצמה.

אמנם יש לה יתרון אחד, כי עפ״י רוב לא תדע ענבנות והיא נאמנת מאד לבעלה. אבל עפ״י רוב אין הזכות הזאת שלה: היא רק פשוטה וגסה יותר מדאי, וגסותה ודאגותיה לנפשה מונעות אותה מענבנות, כמו שהן מונעות גם את העוגבים מהתקרב אליה. ואולם יש בהן, לא מעט, הנוטות מאד לפריצות (ביחוד הנשים שבפלך מוהילוב שהן בכלל גרועות בבחינות רבות מאלה שבפלך וויטעבסק).

חפצתי מאד לספר גם בשבחן של נשי יהודי רייסין, אבל לדאבון לבי לא אוכל למצא בהן, בשום אופן, איזו מדה טובה. רק חלק קטן מהן מצטיין בזריזות וחריצות בעסקי מסחר, ויש שמנהלות את עסקי בעליהן בבינה יתירה. אבל במדותיהן האנושיות אין ה„סוחרות״ המעטות האלה עולות על יתר אחיותיהן.

A.

מאורעות ומעשים.

הצי הצרפתי של הים התיכון היה נכון לבוא אל חוף א ל ג י ר, ובית מועצות העיר כדרכו עושה תמיד משתה לכבוד פקידי החיל של הצי בבואם. גם מאקס רעג׳ים ראש העיר, המפורסם בשנאתו לישראל, בחפצו לקדם בכבוד את פני רב החובל, שלח אליו טלגרמה ויזמינהו אל המשתה אשר יעשה לכבודו ולכבוד חבריו. בתוך כך התחילו ההכנות אל קבלת האורחים הנכבדים, ואולם פתאם הגיעה לרעג׳ים תשובת האדמירל, כי לא יוכל לקבל את הזמנתו. כל יושבי העיר רואים בזה סימן רע לרעג׳ים, ואומרים כי היתה בזה יד ראש המיניסטרים וואלדעק רוסא, אשר ישיב האדמירל את הזמנת האנטישמי. — לפי הידיעות האחרונות מאלגיר התפטר רעג׳ים ממשמרתו, משמרת ראש העיר. הדבר הזה מתפרש באופנים שונים, יש אומרים כי תוצאות הבחירות האחרונות אל ועד המועצות—אשר שם אבדו למפלגת האנטישמיים ארבעה נבחרים, וגם רעג׳ים בעצמו היה מוכרח לעמוד שנית על הבחירות—הרפו את רוחו ויאלצוהו לעזוב את משמרתו. הוא בעצמו אומר כי התפטר מפקודתו, למען אשר יוכל להלחם בגלוי נגד הממשלה והיהודים. — בהחשבון ע״ד פעולות חברת יק״א בארץ רוסיה במשך השנה שעברה אנחנו קוראים: פעולות חברת יק״א התפשטו בכל רחבי ארץ רוסיה. היא תמכה הרבה בתי ספר למלאכה ולחרושת המעשה. גם עזרה להטבת מצב עובדי האדמה, ובעד משפחות רבות מנגועי הרעב בבסרביה הקימה בתי מלאכה, למען יוכלו למצוא שם מחיתם מעמל כפיהם. החברות לבנין בתי מעון בזול ובית מטוה בדובראוונא נוסדו בעזרת חברת יק״א. בתי הספר לעבודת האדמה ולמטע גנים, אשר קבלו עזר מאת חברת יק״א במשך השנה שעברה, נקובים בשמותם, ואלה הם: הפירמות במוהילוב על נהר דניעפר, בארגיעוו, מינסק, ווארשא. מצב הפירמות האלה טוב מאד. המושבות אשר קבלו תמיכה, על פי רוב בתור הלואה, למקנה צאן ובקר וכלים לעבודה וכו׳ נקובות בשמות, ואלה הן: הקולוניות העבריות בפלכי המערב, בבסרביה, בפלך חרסון, ביארוגא (פורוליה), בסעלעץ, סלאוועני (פלך מוהילוב), ראמאנאווקא (פלך קיוב) קראס־נאסעליע (פלך צרניגוב), דאפיל (פלך מינסק) מאלאכאווקא (פלך סאמארא) ואיבניקי. בתי הספר לחרושת, אשר קבלו עזר מן החברה, הם בית הספר „טרוד״ באודיסא עם 343 תלמידים, בתי הספר בווילנא, מינסק, בוברויסק, קרעמענצוג, פינסק וחרסון. וגם לקחה חבל בהתיסדות בית ספר לחרושת בעיר ריגא. הועד נכנס במשא ומתן עם בני הקהלה, וכבר התחילו להשתדל בהשגת הרשיון. החברה נתנה תמיכה גם כן לבתי ספר למלאכה לבנות בהערים סימפירופול, זיטומיר, מינסק, פאלטאווא, ארשא, קישינוב, פטרבורג ולובאוויטשי. שני בתי הספר האחרונים הם חצים למלאכה וחצים ללמודים כוללים.—נערה עבריה, אשר נגנבה מבית הוריה על ידי צוענים נוסעים לפני עשר שנים, נמצאה עתה והושבה אל אבותיה. הנערה, שהיא עתה בת תשע עשרה שנה, כבר הורגלה בחיי הצוענים, ועל כן קשה היה עליה להפרד מהם ולשנות את דרכי חייה. הצוענים האשמים נאסרו בכלא. — האומנים הרומינים דרשו מאת הממשלה, כי לא תמסור עבודה צבורית לאומנים יהודים, ואחרי כי הממשלה לא יכלה למלא חפצם ולעשות דבר שאין לו כל סמך בחקי המדינה, על כן נועצו האומנים הרומינים לשלוח יד בכל איש יהודי אשר יתחרה עמהם בעסקי קבלנות, ואמנם את מוצא שפתם שמרו, וכאשר חפץ אומן יהודי בבוקרשט להתחרות עם חבריו הנוצרים ולקבל איזו עבודה, אז הכו אותו הנוצרים מכות נאמנות בלי חמלה במעמד ראש העיר, והיהודי נאלץ לסגת אחור ולעזוב את העבודה להנוצרים, אשר קבלו אותה במחיר יקר. — מלאכת הפוזמקות נתפשטה בין היהודים יושבי הפלכים מ י נ ס ק, ו ו י ל נ א ו ג ר א ד נ א. ווילנא היא עיר המרכז למלאכה זו. עיר ד י א ט ל א ו ו א בפלך גראדנא מוכרת פוזמקות בסכום 13,000 רובל לשנה, וגם העיר הממעיטה לא תמעוט מסכום 8—9 אלפי רובל לשנה. בכל מקום החזיקו במלאכה זו רק בנות ישראל בלבד, ומספר העוסקות בהן יעלה בערך 2000 נפש. רוב הבנות עושות מלאכתן בבית, ורק מעטות בחדרי מלאכה המיוחדים לכך. את החוטים יקנו בהקפה מיד סוכנים, ורק בתי המלאכה הגדולים יקנום בעיר לאדז, בעד מעשה טוץ פוזמקאות משלמים 28 קופיקות, ובמשך השבוע תכין כל נערה מעשרה עד חמשה עשר טוץ ותרויח 2.50 ר׳ עד 3.50 ר׳.—מיום הששי לחדש זה גדל חום השמש בארצות הברית באמיריקה, ובמשך שבוע אחד מתו 517 אנשים מלהט היום בערים שונות. הרבה אנשים הכו פתאום בשגעון ויאבדו עצמם לדעת, ביום 7 גדל להט השמש בניו־יורק במדה שלא היתה במוה עד כה. ב מ י ו ח א ט ן ו ב ב ר ו ק ל י ן קרו עד אחרי הצהרים 62 מקרי מות בלהט השמש. בתי חרושת רבים פסקו לעבוד, חניות רבות סגורות לערך 19,000 איש לנו תחת כפת השמים, כי לא יכלו לשבת בבית מפני גודל החום. גם ב פ י ל ד ל פ י ה ו פ י ט ס ב ו ר ג מתו רבים בלהט השמש. — עפ״י פקודות הרוממות יחדלו משנת הלמודים 1901/2 הבאה ללמד את השפה הרומית בשתי המחלקות הראשונות של הגימנזיות והפרוגימנזיות לנערים, ואת השפה היונית יחדלו ללמוד במחלקה III IV, ותחת השפות האלה יגדילו את הלמוד של שפת רוסיה, והגיאוגרפיה, וגם ינהיגו בהמחלקה הראשונה למוד דברי הימים ושפה חיה אחת. השינוים האלה יהיו נעשים לע״ע בתור בחינה לשנה אחת, כי תכנית התיקונים אשר הוצעה ע״י הקומיסיה המיוחדת העוסקה בענין זה, תוכל לצאת אל הפועל רק מעט מעט, ורק אחר שתוצענה מסקנותיה לפני המועצות הפדגוגיות באיזו בתי ספר, לפני המיטרופוליטים והמיניסטריום וכו׳ מלפניהם משפט התקונים יצא. — שר ההשכלה ברוסיה שלח מכתב חוזר אל גלילות הלמודים לשמור גם בימים הבאים את חק ההגבלה, להיות מספר התלמידים היהודים רק 10% ממספר הכולל. — ע״פ פקודות שר הפנים ינתן הרשיון לקבץ כסף ע״י גורלות רק לתועלת מוסדות הצדקה, וגם זה רק לעתים רחוקות מאד, ואין לשום מוסד של צדקה לעשות את הגורלות למקור הכנסה תמידי אשר בלעדיו לא יוכל להתקיים. — לנשרפי הערים ב ר י ס ק ו פ י נ ס ק נתן הרשיון לנסוע ח נ ם במחלקה השלישית במסלות הברזל הוויסלית, הדרומית־מערבית והמוסקווא־ברעסטת מיום 9/6 עד 31/12 לש״ז. גם החמרים לבנין אשר יקנו הנשרפים יובלו במסה״ב במחיר זול, והוא 1/100 קופיקה לכל פוד ולכל וויארסט.—

אגודת הרבנים באשכנז הכינה אגרת אל המיניסטריום להתאונן על התאמצות חברות צעב"ח ומנהיגי איזו בתי מטבחים לאסור את השחיטה. האגרת תמסר בידי הרבנים ד"ר מאיבום, ד"ר הארוויץ וד"ר עשעלבאכער. — מספר האגודות לעבודת האדמה בגליציה עולה עתה לאלפים ושמונה מאות, ומטרתן הוא לרחוק רגלי החנונים ובעלי בתי המשקה היהודים ולפהוח חניות של נוצרים בכל הערים והכפרים. האגודות מאספות נדבות בגלוי, ובין המנדבים נמנו גם יהודים אחדים מגדולי בעלי האחוזות. — ה' שמואל מונטאגו הגיש בקשתו אל הועד שנקבע בבית העליון באנגליה לעיין בהצעת החק של סגירת בתי המסחר ביום השבת, כי יוציאו את היהודים השומרים את השבת מכלל החק, בתנאי, כי חניותיהם לא תהיינה פתוחות יותר מן 60 שעות בשבוע. הלורד אויבורי הבטיח, כי הועד ישים לבו לדבר הזה. — בעיר ווינא יקבץ כסף לבנין עמוד זכרון על קבר היינריך היינע בפאריז. כנודע, לא זכה היינע עד כה לעמוד זכרון בארץ מולדתו, ורק קיסרית אויסטריה בחבתה לשירי היינע הציבה לו עמוד זכרון בגנה אשר באי קארפו. — ביום 16/6 היתה בפילדלפיה אספה כללית של אגודות הציוניים בארצות הברית. האספה נמשכה שני ימים. מספר האגודות הציוניות בארצות הברית הוא 151. בשנת 1899 נאספו 3800 שקלים ובשנת 1900—7000, ובשנה זו מקוים לאסוף 9000. בעיר מאנילא אשר על איי הפיליפינים נמצאת חברה ציונית של 89 חברים. — עדיסון הממציא הנודע מצא תחבולה להוזיל את חמר הצימנט, עד כי אפשר יהיו לבנות ממנו בנינים שלמים בלי חמר ולבנים. חוט יעשה מברזל אשר לו דמות בית בעל מדות שונות ואל תוכו יוצק חמר הצימנט, ויצאו בתים שלמים מעשה מקשה, בבתים האלה לא תשלוט האש ולא יחדרו אליהם המים.

בְּמָרוֹקוֹ.

א.

ערב פסח — בשעה העשירית בבקר עזבתי את גיבראלטר.

הנני עובר את לשון הים המפרדת בין אירופה ואפריקה על אנית הקיטור הקטנה ההולכת מגיבראלטר לטנג'יר. אנגלים אחדים עם נשיהם ובנותיהם מתהלכים על המכסה העליון אשר לנוסעי המחלקה הראשונה. הנה גם אשכנזים אחדים יושבים על הספסלים ומורה דרך של זואן בידיהם. גם אנכי מתהלך הנה והנה. מעת לעת אעמוד על מקומי לראות בעד לקנה־הרואים אשר לי את הפנורמה הנפלאה אשר מסביב לי. השמש תשלח את קרני אורה החמות על ראשנו ועל פנינו. חלקי האניה המצופים נחושת קלל נוצצים ושולחים בחזרה אל העין את אלפי הקוים אשר קבלו מן השמש. לימיני אשה צעירה יפה מאד, והיא פתחה את מחסה השמש הקטן אשר בידיה ותסוכך על ראשה, ותחל להפוך בגליונות מכתב־עתי חדשי מלא ציורים. — האניה הולכת ומתרחקת, סלע גיבראלטר הולך הלך וקטן לעינינו, מאחרינו קצה ארץ ספרד ומלפנינו הרי מרוקו. — אירופא ואפריקא מביטות אשה אל אחותה. מעבר מזה ים התיכון עם גלי התכלת ומעבר מזה ים האוקינוס עם שאון דכיו...

* * *

טנג'יר.

המון בתים קטנים משוחים בשיד, באין משטר וסדר פזורים מסביב.

טנג'יר הלבנה, טנג'יר המלאה כפירה נתארפתה מעט מעט. השולטן חדל מחשוב אותה לעיר נאמנה להאישלם. האירופאים לקחוה ממנו בהביאם לתוכה את הציביליזציה הארורה.

תירים רבים, אנגלים, צרפתים ואשכנזים עוברים על אתינות ברחוב הראשי הצר והמעוקם. המון אנשים בעלי כל הצבעים ומתוך כל המינים נוגעים זה בזה. המורים תושבי העיר עם בגדם הלבן הארוך והרחב—הזילאבא—והלפה הכרוכה סביב לראש, נשיהם המעוטפות לבנים מכף רגלן ועד ראשן עם עיניהן השחורות הנוראות מבעד לסדק קטן של צעיפן, הכפריות עם רגליהן היחפות ועם הכובעים הגדולים העשוים קש ושוליהם רחבים מאד וחוטי תכלת עבים ונלות צמר תחובים מסביב ומחברים את השולים אל החלק העליון. הכושיים הבאים מסודן, הברברים השונים יושבי השפלה, השלחים עם שפתם המשונה היוצאת מן הגרון, הריפים (הנודעים לרוצחים), יושבי ההרים גדולי הקומה עם עיני התכלת, היפים מכל שוכני מרוקו, וביניהם היהודים שפלי הקומה, רזים ודלים בלבושיהם השחורים, כאלו נושאים הם תמיד את אבלם עליהם — כל אלה מרהיבים את העין. אמנם רבים מן הצעירים בקרב היהודים לובשים ארוכות ונושאים קצרות, והם אנשים מן הדור החדש אשר בקרו בבית הספר.

* * *

חוה"מ פסח.— כשעה לפני הצהרים עזבנו את העיר.

הנני יושב על הפרדה, מלתחתי וארוני בצדי על ידי. אורחה קטנה הולכת בשורה לפני — ולכן לא מצאתי לנחוץ לקחת לי איש חיל אשר ישלחני בדרכי—, קול צלצול פעמוני הבהמות הטעונות משא וההולכות מאחרי ממלא את אזני מבלי הרף. השמים בהירים ויפים, ואולם ממפרצי גיבראלטר נושבת רוח גדולה והזקה המחשבת להפוך אותי ואת בהמתי הצדה או לאחזני ולקלעני אל אחד ההרים הגבוהים אשר לימינו מרחוק. בכל כחי אתכצר על הפרדה, והרוח הולך וגדול, הולך וחזק, הולך ונושב על פני, באזני, על כל אברי באין חמלה; לפעמים ירים ערמת חול וימטיר אותה עלי בחזקה ואני מרגיש כדקירות אלפי מחטים בשמורות עיני העצומות, במצחי, בלחיי, בבדל אזני, בקצה אפי ובצוארי. בידי האחת הנני אוחז ברסן בהמתי ובידי השניה בכובעי לבעבור לא ישאנו הרוח, ואני מתנהל בכבדות אל מול הזרם העריץ, זרם ההרים. והרום יפוח, יפוח, יהמה יילל, ישרוק באזני פחדים וירצע אותן כבמרצע...

...השמש נוטה לערוב והרוח עודו נושב בחזקה. והרוח הולך עתה הלך וקר וחודר לכל אברי. — אורחתנו הקטנה מטפסת בנתיבות צרות ועקלקלות אל ראש הר גבוה, וכבר באנו אל מורד ההרים במשעול צר מאד, והרוח נושב, נושב מבלי חמלה. עוד מעט ונגלגל אותנו ארצה כאשר נלגלו את השעיר המשתלח. בכל כחי אחזק ברסן בהמתי, בטבעת הכר אשר עליה. יודע אנכי כי רגליה בטוחות, ולא אירע רע.

* * *

בתוך הפונדק אני — והוא מין אכסניה בעד האורחות העומדות לנוח בחצי הדרך, בין טנג'יר וטיטואן. והאכסניה עשויה חצר גדולה וסביב לה בתים קטנים שפלים, ולפניהם שורת עמודים התומכות מין גג אשר מתחת לו ינתן מקום לבהמות.

עיף ויגע ירדתי מעל הפרדה, ויחד עם איש צעיר, אשר ראיתי בטנג'יר ואשר שלחני בדרכי, עליתי הננה אל החדר אשר הראה לנו בעל המלון. ובחדר אין כל כי אם מחצלת קנים פרושה על הרצפה ולנו רק מכסה אחת לא עבה. ונפרוש את המכסה אל המחצלת ונצו להביא שתי כוסות קהוה ושתי נרות חלב. ונעל את הנרות ונשתה את הקהוה אשר לא יכלה להחם אותנו. ואחרי כן פשטנו את מעילינו

העליונים מעלינו ונכס בהם את בשרנו אחרי אשר צנפנו את רגלינו כדור, וידינו תחת ראשנו להיות לנו לכר.

והרוח סוער בחוץ וחודר אלינו מבעד להחורים והסדקים הרבים אשר בדלת ובחלון הקטן. קול שריקותיו לא יחדל. פעם יהמה כחליל, ופעם ישתער כסופה מעת אל עת יתגבר. ובאחרונה פתח את החלון ויתפרץ החדרה... הנרות נפלו וכבו, מעילינו נשאו מעלינו ויעלמו, וקור גדול מאד מלא את כל בשרנו. בכבד רב הצליח לנו לסגור את החלון. אז נתעטף שנית במעילינו ואולם לישון לא נוכל; ענויי הדרך, הקור, האברים הכואבים השטוחים על פני רצפה הלוקה וקשה, הפנים האדומים הבוערים כאש מן הרוח אשר נשב עליהם בכל הדרך מבלי הרף — כל אלה לא נתנו לנו לישון.

* * *

...כשתי שעות לפני אור היום כבר היינו נכונים לנסוע. הרוח נושב עוד. ואולם איננו חזק עוד כבראשונה, וכעלות השמש שב כמעט לדממה. אז יכולתי לפתוח את עיני מעט ולהביט מסביב לי. הוי אלי! מה יפים רכסי ההרים העוטרים אותנו!... כפריות אחדות עטופות לבנים עוברות מעת אל עת ברגליהן היחפות עד הברכים ובידיהן המגולות עד זרועותיהן נושאות הבילות עצים או הבילות עשב על נגן והן רובצות תחת משאן וכאשר תראינה אנשים באים, אז תכסינה מהר את פניהן הלבנים והיפים, לפעמים עוברות הן על פנינו שורות שורות, והן דוממות כפסלי שיש לבנים. ומשונות הן במבטאן הערבי, מבטא כבד היוצא מן הגרון, והוא איננו נעים ורחוק הוא מן המבטא המוזיקלי המצרי כרחוק מזרח ממערב.

...ארחתנו הקטנה עולה ויורדת, יורדת ועולה, מן השפלה אל ההר ומן ההר לשפלה אחרת... אופקים חדשים, שדות חדשים, הרים חדשים... והאויר זך ונעים, השמים טהורים ויפים, שמי תכלת, שמי מזרח הנפלאים...

במקום הזה — מספר לי בן לויתי בהורותו באצבעו על הבקעה אשר לרגלינו — במקום הזה שחטו רוצחים את אבי זקני לפני שלשים שנה בעברו בדרך בלילה, הוא והמשה אנשים אחרים. את כספיהם לקחו מהם ואותם סחבו אל הנחל אשר מזה והלאה, אחרי אשר קצצו את אצבעותיהם ויפזרון לכל רוח...

* * *

...טיטואן! —

מרחוק נראתה העיר... עיר קטנה, כפר קטן... בתים שפלים, לבנים ומרובעים. פה ושם מתנשאים גם בתי מסגד אחדים... ודממת השקט מסביב... הדממה השוררת בסביבי כפר... דממת חצר מות... והבתים הקטנים הם בעיני כהמון קברים... ועל המקום הזה באתי לגור, ואולי אשב בו שנים אחדות? ! בבית הקברות רחב הידים הלזה ?!...

ובמקום הזה עלי להיות מורה בבית הספר ?!...

... ושם ממולנו במורד ההר על ראש סלע גדול יושבות נשים וילדות ומחכות... שתי עלמות... והן באות לקראתנו...

* * *

... הנני סובב הולך בחוצות טיטואן עם מנהל בית הספר אשר לחברת כל ישראל חברים, והוא איש קטן קמה, בעל פנים יפים ורק שאינם מפיקים חריצות ובינה יתירה... הנני עובר בחוצות קטנות וצרות, צרות מאד. אם אנסה להושיט את שתי ידי ונגעתי בקירות הבתים אשר מעבר מזה ומזה... הנני בתוך המלח (הוא רבע היהודים)... הנה גם שער הגיטו. בכל לילה מן השעה העשירית ומעלה יסגרוהו על מסגר ושומרים שומרים עליו לבלתי תת לזר לבוא אל תוכו... לפנים לא העיז איש יהודי לצאת מפתח השער החוצה אחרי בוא השמש, מפחד המושלמים. אך עתה כבר נמצא רבים המתגוררים מחוץ לחומת הגיטו, והם מנתיני ארצות אחרות. הראשון אשר הלך לגור מחוץ להגיטו, ואשר משך אחריו גם רבים אחרים, הוא רופא העיר מילידי רוסיה. בדברם בו ירבו לספר בשבחו ובשבח אשתו. ואנכי בקשתי את המנהל כי יביאני אליו.

מחוץ לשער הגיטו משתרע כר נרחב וסביב לו בתים, חנויות קטנות, בתי קהוה ערביאים, ועל דלת קטנה ונושנה כתובות באותיות מחוקות: British Post Office. ומזה והלאה חצר גדולה ובתוכה בנין יפה ועצים רבים: היא חצר הקונסול אשר לממשלת ספ״ד. ומזה והלאה בתים קטנים לבנים לבנים אחרים; הוא רבע המושלמים הסובב כמעט את כל המקום, וראשי בתי המסגד נוצצים מעל להגנות הלבנים. הנה גם בית הפוסט הצרפתי והוא יפה מן הראשון.

...ואנחנו מטיילים הנה והנה. וקבוצות אנשים מלובשים בגדי אירופאים או בגדי המקום מטיילים גם הם הנה והנה, כי בחולו של מועד אין מסחר ואין קנין. המנהל מציג אותי לפני אחדים מהם. ילדים רכים עוטרים אותנו וחפצים לשמוע את אשר אנחנו מדברים. מרחוק הם קוראים אותי בשמי, ובכל מקום אשר אנכי עובר אנכי שומע מאחרי: איל מאיסטרו, נואיוו...

* * *

... איל מאיסטרו נואיוו. את השם הזה אנכי שומע בכל אשר אפנה... ועינים שחורות נוצצות מבעד להחורים הקטנים ככף איש המכוסים בסבכי ברזל ואשר להם קוראים במקום הזה חלונות... עינים גדולות ויפות מביטות אחרי מעל פתחי הבתים, מעל להגנות הלבנים בחוצות הצרים אשר שם תתהלכנה זוגות זונות עלמות עדינות ונשים צעירות, צועדות לאט ובצעדי גאון להראות לעין כל את יפין ואת עשרן גם יחד. קומה יפה, תבנית מחוטבה, פנים לבנים יפים וארוכים מעט, שערות שחורות ועינים מזהירות לוקחות כל לב... חרוזי פנינים על הצואר, אבנים יקרות באזנים, אצעדות וצמידים, מחטים ושהרונים, כסף, זהב, אבנים טובות; כובעים נהדרים, בגדי משי יקרים, צעיפים ומעטפות. הלא הן כבנות אירופא על פי חקי המודה היותר חדשה....

אמנם בנות טיטואן יפות הן!

* * *

עוד ביום בואי הלכתי לראות את פני הרב ר׳ שמואל נהון. דרך פתח נמוך באתי אל חצר קטנה ובחצר חדר צר מלא ספרים מפה לפה. על יד שלחן קטן יושב איש כבן שבעים שנה. הדרת השיבה חופפת עליו, עינים מאירות לו וזקן יורד על פי מדותיו. ידיו רועדות מעט, פניו לבנים ודקים, וממעל למצחו הרחב מבלי קמטים, כמעט באמצע הראש שערות כסף וכובע קטן. מתחת להקפטן הפתוח נראו מכנסים רחבים לבנים, וממעל להמטפחת השחורה בעלת נקורות לבנות אשר אזרה אותו ועד הצואר מעיל רחב לבן מרוקם חוטי משי לבנים ומעוטר צעצועים משני עבריו, ובאמצע עובר לארכן זר כפתורים קטנים עגולים עשוים חוטים עבים לבנים כחמשים במספר.

בחריצותו הגדולה, ברוחב דעתו ובשכלו הזך רכש לו הרב ר' שמואל נהון את לב כל אנשי העיר, ושמעו הטוב יצא בכל ארץ מרוקו. בכל מקום מקטר לשמו, וגם רבים מן המושלמים יכבדוהו ויעריצוהו מאד ויבאו לקבל את ברכתו.

ואמנם נפלא הרב הנכבד הזה, יחיד ומצוין במינו, והרושם אשר עשה עלי היה חזק מאד. ידיעותיו רבות ורחבות בתלמוד ומדרשים, בחקירה וקבלה, בחכמת הטבע ודברי הימים, וכל אלה למד מעצמו בעזרת ספריו הרבים ומבלי עזוב אף פעם את עירו הקטנה. את השפה הספרדית ואת השפה הצרפתית למד בלכתו לשבת יחד את הילדים על ספסל בית־הספר, אשר אלמלא השפעתו הרוחנית על אנשי העיר לא היה יכול להתקיים. מצב היהודים בכל המקומות ובכל הזמנים ידוע לו היטב, וככה נגע בשיחתו בענינים רבים מחיי היהודים בארץ רוסיה רומניה ואמריקה. ביחוד התאמץ לשמוע מפי דברים נכונים ונאמנים על דבר מצב המושבות והאכרים בארץ הקדושה, ואם הדבור העברי כבר נתפשט שם במדה מרובה בין בני הדור החדש.

הרב ר' שמואל נהון הוא עתה האחד בכל ארץ מרוקו ואולי גם האחרון באחרונים בין נושאי דגל חכמת המערב, אשר אצלם היה נכר עוד שביב אור קטן משמש ההשכלה המערבית בימי הדורות התיכונים.

ויתר רבני הקהלות, חכמי הישיבות ושאר כלי הקדש — על הרוב בורים הם והדיוטים ועמי הארצות גמורים.

עם הערביאים יחדו ירדה גם חכמת ישראל בארצות האלה פלאים.

* * *

שבת חוה"מ.

....וקולות שונים מסתבכים ומתאככים מארבעה עשר בתי התפלה אשר בעיר ועולים השמימה.... שריקות שונות ממלאות ומחרישות את האזן צעקות וצוחות... ערבוב נורא של קולות שפלים וגבוהים, נסים ודקים... והילדים מתחרים את הנערים, והנערים את הילדים, ובעלי הבתים את הזקנים, והחזן מתחרה את כלם...

„הודו לאדני כי טוב.. שירו לו זמרו לו"...

והנגון אחד הוא ולא ישונה.

„שועת עני—ייים את—ה תשמע! צעקת הד—ל תקשיב ותו—שיע!"... והתפלה ארוכה מאד — אכן לא מהם למדו הספרדים אשר בטורקיה להתפלל בחפזון כפלים כיוצאי מצרים.

ובחוץ שורר נקיון מיוחד, נקיון שבת... הקירות משוחים מחדש בשיד לבן. הרחוב הראשי העובר לארך המלח והחוצות הקטנים אשר אין מוצא להם משני עבריו מלאים עוברים ושבים. האנשים והילדים יוצאים מבית התפלה והנשים עומדות מקושטות על פתחי בתיהן ומסתכלות בנברים...

— ובפני כל אנשי העיר נכר מין הרחבת הדעת, מין תענוג נפלא... עוד מעט, אחרי אכלם את ההדפינה, ויצאו לטייל, וזרעוני אבטיחים ממולחים וקלוים באש בידיהם — הלא זאת היא עבודת שבת היחידה.

ואנכי הייתי קרוא אל בית המנהל ושם נתן לי לטעום בפעם הראשונה מן ההדפינה. ההדפינה במרוקו מתקרבת מעט אל השאליט הרוסי ואל החמין הספרדי אשר בארץ־ישראל, ובכל זאת לא תשוה להם. כי כבדה היא מהם להתעכל, ביצים ותפוחי אדמה ובשר שמן לרוב, מטוגנים ומבושלים מערב שבת מבעוד יום, ממלאים את הקדרה השחורה, אשר אך זה עתה הביאו אותה מבית האופה. והריח הנודף ממנה ומתפשט בחדר כריח שיורי שומן רטובים המתחממים על האש. הזר האוכל ממנה פעם אחת, לא יוסיף לאכול ממנה עד עולם.

* * *

ואחרי ההדפינה—הבקורים.

הננו עוברים מבית לבית ומחצר לחצר ומבקרים בבתי עשירי העיר ונכבדיה, בעלי הבתים הבינונים ועוד אנשים אחרים.

ולרבים מבתי העשירים אשר בתוך הגיטו אין תאר ואין הדר מבחוץ, אך גם מבפנים לא יקחו כל עין. כיתר הבתים השפלים, כן גם להם רק חורים במקום חלונות; וכמעט נבנו כל הבתים בתבנית אחת: הצר קטנה בת שש עשרה אמות מרבעות וחדרים ארוכים וצרים משלשת עבריה, ועל יד שער החצר מטבח והחצר מכוסה בגג ובאמצע הגג חלול מרבע אשר יסגרוהו בימי הגשמים במין חלון עשוי לזה. ודלתות החדרים הגדולות פתוחות לרוחה תמיד, למען יוכל להדור בעדן מעט מעט האור הבא דרך החלול אשר בגג ההצר. בבתים רבים נמצא על החדרים התחתיים גם חדרים שניים, ולפניהם מעקה רחב המקיף את כל החצר מסביב ומחשיך עוד יותר את החלק התחתון.

ואי־הנקיון וחסר המשטר והסדר, היופי וטוב הטעם, נכר בכל ההדרים, למרות הכלים היקרים והחדשים אשר הביאו לפאר בהם את נויהם. גברת הבית לא תדע מה לעשות ברוב העושר אשר יביא לה בעלה בשובו מברזיליה או מקרקס. מתחת לבגד המשי היקר אשר עליה, מציצה כתנת מטונפה ומגואלה, הצואר המכוסה חרוזי פנינים ואבנים יקרות לא רחץ זה ימים רבים...

והאנשים טובים מטבעם. הם מקבלים אותי בסבר פנים יפות ושמחים בי. הספרדית אשר הם מדברים זרה לי, ולכן אנסה לדבר עברית עם המלומדים שבהם, ואולם לשוא: רחוקים הם מהבין את שפת עבר, אף כי כלם יאהבוה וירוממוה על לשונם. הם מביטים אלי ומתפלאים ומשתאים ועליתי בעיניהם עד למאד לרגלי ידיעתי זאת. הם מתפללים בכל יום, ואולם אין אחד מהם אשר יבין את פרוש המלות; קוראים הם הרבה בספר „הזהר" ולפעמים גם בספר „חק לישראל", ואולם כל זה רק לשם קריאה בלבד, ובזה הם יוצאים ידי חובתם. העיקר הוא הנגון, הטעמים, ולכל תפלה ותפלה, לכל קריאה וקריאה נגון מיוחד, ואותו צריך כל אחד לדעת לכל פרטיו ודקדוקיו, כפי שהוא מקובל ומסור מאז ואלה אשר למדו את כל הנגונים עד היסוד גם נקראים „חכמים", מכובדים בעיני כל בעד תורתם הגדולה וידיעתם הרחבה.

* * *

מבעד להלון חדרי לא רחוק מן הגיטו, אשקיף החוצה, ולפני מחזה נפלא: רוכסי הרים גבנונים אשר מראה תכלת כהה להם, שלשלת הרים המתנשאים ברום השמים הבהירים, בראשיהם הגבוהים המחוטבים תמונות שונות ומשונות; לרגליהם, מכוסה בירקרק דשא, שדות, גנים ופרדסים, כר נרחב מאד יפה המשתרע סביב סביב והולך ומתרומם מעט מעט עד הגיעו אל מעלה ההרים. וכל זה טבוע בים אורה, ים זהר והאויר מה נעים, מה זך! מהיה נפשות...

... ולימיני חומת הגיטו וגגות הבתים השפלים והאפלים, המצבות הלבנות של הקברים קברי בני עמנו...

מעבר מזה הרי שוויציה, נפלאות הבריאה, יופי, היים ואור...

ומעבר מזה — הגיטו... חוצות צרים מלאים רפש וחלאה, רגלים יחפות במי מדמנה. אויר מעופש, גבות כפופים, כל הולי וכל מדוה, אין חיים ואין אור...

— זרע ברוכי ה׳ עם סגולתו... נפלאות הבורא !...

— — — יהד עמי בא תיר אנגלי. זאת היא הפעם השניה אשר הוא בא הנה לראות את הארץ ולהתענג על סביביה היפים. הפעם הזאת בא ישר מטרנסוול להחליף מעט כח. הוא שב עתה מדרך ארוכה על ההרים, אשר רק את תמונתם יכולתי לראות מרחוק ומחר הוא הולך מזה. — העוד יארכו ימי שבתך פה ? שאל אותי — „מי יודע ! שנה, שנתים או אולי עוד יותר...

— שנה, שנתים ! והאם תעצור כח לשבת פה זמן רב כזה ?...

* * *

... הנני מרגיש כי אשתולל... מקנא אנכי באנגלי ההולך. לו יכולתי גם אני לתור את המקומות היפים אשר מסביב לעיר וללכת, ללכת מבלי שוב עוד... אין זאת כי פה קברות החיים !

המסיתים האנגלים הולכים לגור אל קצוי ארצות חינה והודו; הם שמים נפשם בכפם ובאים לשכון בקרב פראים שונים ופותחים בתי ספר להפיץ את הדת ואת ההשכלה, ויחד עם אלה — והוא העיקר — את הרוח האנגלי, ההשפעה האנגלית, השלטון האנגלי. בעד זה הם מקבלים שכרם ביד רחבה מאת הנדיבים הרבים הדואנים לכבוד אנגליה, מעזבונות הנשים הכשרות הנותנות לשם שמים לכפר על חטאיהן בימי נעוריהן...

ועוד ינדל פי שמונה שכר אלה המסיתים בעולם הבא...

ובכן אפוא לא יפלא אם יעצרו כה לחיות חיי בדידות במקומות היותר רחוקים מן הישוב ואם מספרם רב מאד ביחוד בארצות המזרח ואם גם פה במרוקו להם יד ושם.

בהם לא אקנא ובפרט כי לשכר בעולם הבא — בעד לקחי חלק בהתפשטות השפה הצרפתית במרוקו כחפץ חברת כל ישראל חברים — לא אוכל לקוות.

אלדש הגלילי.

עַל־רֹאשׁ גֶּבַע.

עַל־פְּנֵי הַמֶּרְחָב נִשְׁקָף אֲנִי מִמְּרוֹמֵי גֶבַע,
וּלְבָבִי נָבוֹךְ, שָׁכוּר מִגְּאוֹן חֲזוֹת הַטֶּבַע.
רַק אַךְ לִפְאַת הַמִּזְרָח שָׂדֶה רֵיק, קֵרֵחַ,
וּשְׁאָר הַמֶּרְחָב שָׁתוּל אַלְפֵי עֵץ צוֹמֵחַ,
שֶׁהֵם כְּחַיִל כָּבֵד עוֹמְדִים, כִּמְזֻיָּנִים,
וּמְחַכֵּי צַו מְפַקֵּד וְהָלְכוּ חִישׁ לְפָנִים —
וְרִגְשֵׁי לֵב שַׂר מַצְבִּיא כִּי רֶגַע יִתְעוֹרָרוּ,
וְאוֹמֵר אָנֹכִי לִקְרֹא קוֹל גָּדוֹל: הִשְׁתָּעֲרוּ!
אַךְ רֶגַע שֵׁנִי אֶהְגֶּה: וְאוּלַי פֹּה עַל־שֶׁטַח
אַדְמָתָם זֹה כְּאֶזְרָח מִתְעָרִים הֵם לָבֶטַח?
וַיְלַבֵּב אוֹתִי מַרְאֵה הַשָּׁלוֹם וּבִטְחוֹנוֹ,
וַתְּבָרֵךְ נַפְשִׁי חַיֵּי עַם שׁוֹקֵט עַל־מְכוֹנוֹ.

וְאֶל־פְּנֵי הַשַּׁחַק נִשְׁקָף אֲנִי מֵרֹאשׁ הַגֶּבַע,
וְאוֹר וִיקָר וּפָז רַק עוֹטִים פְּנֵי הַטֶּבַע,
וְנוֹצְצִים שְׁמֵי־הָרְוָחָה בְּרוֹמְמוּת שַׁלְוָתָם
עִם שְׂרִידֵי עָבִים תּוֹעִים, אֲחוּזֵי אֵשׁ מִקְצָתָם.
וְשָׁם בְּמִשְׁקַע מַעֲרָב, בְּתוֹךְ יָם קַוֵּי זְהָבָה,
אֶל־רֹאשׁ הַיַּעַר נָטָה הַשֶּׁמֶשׁ הַנִּלְהָבָה;
וּשְׁפוּכָה בִּרְכַּת פְּרִידָה מְתוּקָה עַל־פָּנֶיהָ,
וְעַל־כָּל הַכִּכָּר שְׁפוּכָה הַנֹּגַהּ מִקְסָמֶיהָ —
וְאָז כִּי לִבִּי יִרְחַשׁ: רַק לוּ כְּזֹאת עוֹבֶרֶת
גַּם חַיַּי אֵלּוּ עָבְרוּ בִּגְבוּרָה וּבְתִפְאֶרֶת;
וּכְתָם מְרוּצַת חַיַּי, מֵאֶרֶץ זֹאת וּמְלֹאָהּ
בְּהָדָר לוּ נִפְרַדְתִּי — כַּשֶּׁמֶשׁ זֹאת בִּמְבֹאָהּ!

וּבָדָד דּוֹמָם צוֹעֵד אֲנִי בִּמְרוֹם הַגֶּבַע;
רַק קוֹל צְעָדַי מַרְגִּיז אֶת־דִּמְמַת הַטֶּבַע.
וּמַרְחִיק עוּף דִּמְיוֹנִי: הַבָּאִים, אַחֲרֵי מוֹתִי,
בְּחֵיק זֶה גֶבַע נִבְדָּל לוּ טָמְנוּ, קָבְרוּ אוֹתִי!
וְהָיָה יוֹם בַּקַּיִץ, כִּשְׁקוֹעַ שֶׁמֶשׁ יָמָּה
וְאַרְגָּמָן מֶלֶךְ יַעֲטוּ הֶעָבִים בִּשְׁמֵי רָמָה, —
וּבָאוּ הֵנָּה נְעָרוֹת הַשּׁוֹמְעוֹת שְׂפַת נִשְׁמָתִי,
וּבְיָדָן צְרוֹרוֹת פְּרָחִים לְפָאֵר אֶת־קִבְרָתִי;
וְסִפְּרוּ אֶת־קוֹרוֹתַי וְשָׁפְכוּ פְּנִינֵי דְמָעוֹת,
וְשָׁרוּ אֶת־שִׁירוֹתַי הַנּוּגוֹת וְהַנִּשָּׂאוֹת —
וְאֶל־קִבְרִי כִּי יַבְקִיעוּ הַקּוֹלוֹת הָרַעֲנַנִּים
בִּשְׁנָתִי־עוֹלָם אֶחְלֹם חֲלֹמוֹת שַׁאֲנַנִּים.

יעקב כהן.

סִפּוּרִים וְאַגָּדוֹת.

מעשיות

מאת יהודה שטיינבערג.

הַתָּם

(מספורי החסידים).

א.

כי תשמעו חסידים זקנים מדברים על דבר ה„תָּם" — אל תשאלו: „מי הוא ?" שמא יכעסו עליכם. זקני החסידים קמצנים בדבורים הם: חביבה עליהם השתיקה מתוך רגש, ועל כן הם מקצרים מאד בדבור.

הַתָּם — הוא ר׳ איצק.

„והתם, כ׳ מספרים. לא היה מרגיש בנפשו שהוא צדיק; מאמינים רבים אמ־ו לו שהוא צדיק גדול, והוא שמע והתפלא מאד, ולא מצא עז בנפשו ל כ ל ת י האמין לכנסת ישראל. „וכי חשודים חס־ושלום בני יעקב על השקר? מסתמא יש לי זכות אבות!״ — כך היה מתרץ ומישב את הדבר לעצמו.

התם היה נזהר מאד מדבר שקר, ולכן כשהיו נותנים לו פדיונות, היה מקבל אותם בעל כרחו, משום החשש של גנבת דעת ואבק שקר. „באמת — כך היה דן בעצמו — חפץ אני את הכסף ודרוש לי כסף... אם לא אקבל מהם, יאמרו הם שאני שונא בצע, ונמצא שהבריות יהיו חס־ושלום מרומים על ידי!״

פעם אחת, כך מספרים, התאוננה הרבנית באזניו שצריכה היא ל„פרנסה״, וגם משמשו התאונן על דחקות הזמן... התם חפץ לברך את הרבנית ואת המשמש, שיזמין להם השם־יתברך פרנסה בריוח.. ואולם המשמש העיר את אזנו, שאין חבוש מתיר את עצמו מבית האסירים ואין צדיק יכול להשפיע על עצמו ועל בני ביתו.

„אם כן אסע אל איזה צדיק שיברכני״ ענה התם לתמו.

ואולם הרבנית והמשמש מצאו, כי יותר טוב שיסע התם לערים אשר רוב יושביהן חסידיו, ואָצל להם ברכה, ומן הפדיונות יביא גם מעט כסף לפרנסה.

„מהיכי־תיתי — הסכים התם — פרנסה כשהיא לעצמה היא דבר נהוץ, וראית פני יהודיו של רבונו־של־עולם היא בודאי ובודאי דבר טוב והגון״...

וישכור המשמש עגלה לשבוע, ויסעו לאחת מן הערים הרחוקות. לדבר הזה הסכימו גם המשמש גם התם, איש איש על פי טעמו ונמוקו התם דן בעצמו כך: „את חסידי מערים הקרובות אני רואה לעתים קרובות, ואלה אשר בערים הרחוקות אינני רואה בעתים תכופות כל כך. „ועל כן מן היושר הוא שאסע אליהם״.

והמשמש כשלעצמו דן כך: שמם של צדיקים כשמן הטוב למרחוק... במרחקים גדול שמו יותר מבערים הקרובות... וגם היה מתירא קצת, שמא בעיר הראשונה שיבוא בה התם ימצא כדי פרנסתו לשבוע אחד ומיד ישוב לביתו...

ויסעו התם והמשמש ובעל־העגלה הלוך ונסוע, עד שבאו למחוז חפצם; וכשלא נשארו עוד אלא שתי פרסאות לבוא העירה יעץ המשמש לעמוד ולנוח מעט, ובסתר שלח את בעל העגלה להודיע בעיר שהצדיק „ר׳ איצק תם״ נוסע ובא, ומהכה שיצאו לקראתו.

בעל העגלה עשה את שליחותו, וישב מהר אל עגלתו.

התם החל להאיץ בבעל־העגלה לנסוע, כי ירא פן יאחר תפלת מנחה בצבור. המשמש פגר והתעכב כפעם בפעם, אך בנשאו את עיניו אל ההר וירא עגלות רבות יורדות במורד, ויבן כי כבר נוסעים לקראתם, וישב בעגלה ויסעו.

והתם נשא את עיניו וירא עגלות רבות... ושיירא הולכת רגלי הולכת ומתקרבת. „אנה נוסעים האנשים האלה?״ שאל התם בתמהון את אחד עוברי הדרך אשר נסע לדרכו.

„לקבל פני צדיק״, ענה הרז.

„פני צדיק?!... היש פה צדיק ואנכי לא ידעתי? הפוך!״ כך הוא מצוה את בעל העגלה — ונסע גם אנחנו, ואולי נזכה ונהיה מן הראשונים!״ בעל העגלה מתחכך בערפו ומביט אל המשמש... ובין כה והעגלות קרבו ואחדים מן החסידים קפצו מעל עגלותיהם והתהילו מתקרבים רגלי אל הצדיק...

„ראה, יהודים כשרים! חושב התם בלבו — מכתתים הם רגליהם... גדול יהיה שכרם... הבה ארד גם אני ואלך רגלי!״

והוא הולך רגלי בין ההולכים.

והחסידים רצים — וגם הוא רץ בין הרצים.

והחסידים רודפים אחריו.

„להיכן רץ רבנו? להיכן רץ רבנו?״.

„להיכן?

לקבל פני צדיק!״

והוא לא ידע כי הוא הצדיק — כמה תם צדיק זה שלא הכיר בצדיקיותו.

כך מספרים זקני החסידים על התם.

ב.

עֹנֶשׁ וְשָׂכָר.

(מספורי עולם האמת).

1.

על שערי גיהנם כתב דומה המלאך באש שחורה על גבי אש ארומה: „היום יובא הנה איש רשע. הֱיוּ נכונים!״

והקלחות מרתיחות ומעלות אבעבועות של קצף עד לקצות הררי שלג... מתחת להן מתפרצת האש מכל עבר... מסרקות הברזל והמחטים וכל כלי המשחית לֻבְּנוּ באש והם לוחשים כלם: הבו את הקרבן... הבו את הקרבן...

ומחנה של מלאכי חבלה רצים פתאם ומבשרים: „הוא הולך!.. הנה הוא!...״

„מה רזה היא! מה דק בשרו!.. מתאוננות בנות אגרת בת מחלת — מראהו כאלו רעב כל ימיו ללחם״...

„ריח עפוש נודף ממנו כזיעת האסירים״...

„ארור הבא!״ קראה אגרת, ותאחז בתנוך אזן האיש ותשליכהו לאחור מעל לראשה.

ואלפי רוחות בדמות נחשים מתפרצים בצחוק־חרש ופוערים את פיהם... ומתוך פיותיהם מציצים ארסי אש והם הולכים ומשתרעים...

„למשפט! פה, פה ישפט! אַל לרשע כזה להרקיע לשחקים עד לפני כסא המשפט... שם המליצים רבים יותר מדי״...

וממרום נשמעה שריקת רוח קלה, ואחריה קשקוש כנפים... מלאכי החבלה נרתעו רגע אחד לאחור ויפנו מקום... מלאך מליץ רוכב על כרוב ירד משמים להפוך בזכות הנאשם.

„הוא גנב ונאף ורצח ונשבע לשקר״.

"בלום פיך, משטין! קרא המליץ: על הגנבה אין עונשים אלא אם כן הטפו ביד"...

"ועל החטא השני... אלמלא מת האמלל בדמי ימיו, בודאי היה שב בתשובה שלמה בזקנותו".

"רציחה?... אדרבה, סימן טוב הוא לנפש גבוהה... לאדם עילאה"..

"שבועת ישקר! מי יודע אם לא מסר מודעה מראש? או אולי בטל את דבריו בלבו בשעה שנשבע?"..

"הוא לא התפלל מעולם!... קרקפתא דלא מנח תפילין!.. קרא מלאך בדמות סרטן ויקפץ על מוהו של הנאשם — לא צם בצומות ולא אכל בחגים!"

"וביום הכפורים שחל להיות בשבת שבר דלתות בית הסהר ויברח ויריץ יותר מתחום שבת!"

טענות המליין נסתתמו.

"אל המדור הששי הביאוהו!" יצא גזר הדין.

"המדור הששי איננו פנוי... הקלחות מלאות... וגם הנה מצאו הרשעים עצה טובה והם שותים איש איש מעט מן הרותחים, עד שלא נשאר מאומה"...

"אל המדור השביעי!"

"אבל הן עוד עון גדול אנחנו מוצאים בספר השבונו... הוא שם קין לחייו בעצם ידו רק מעט לו המדור השביעי!"

"אבל יותר משבעה מדורים אין לנו, קרא דומה ויהי מעמיק במחשבותיו... ואולם ראו הנה זה מצאתי לו עונש כהטאו — קרא בשמחה: השיבוהו אל החיים!...

II.

על שערי גן־עדן העליון כתב מיכאל המלאך במיץ שושנים אשר לקח מגן־עדן התחתון על יריעת חשמל:

"היום יואיל איש צדיק לבוא הנה".

השוערים יצאו למשוח את צירי השערים, אשר לא נפתחו זה ימים רבים ויעלו הלורה; את המסלות ישרו ויתקנו אותן... וגם העמידו שומרי מסה ודגלי תכלת בידיהם, לבשר את בוא הצדיק.

"פנו דרך! נשמע קול קורא: הנה הצדיק הולך ובא!"

והצדיקים אשר בגן־עדן קמו מכסאותיהם, ויביטו בעד החלונות במעט קנאה לצדיק החדש אשר בא להכנס במיצרם.

"הנה זה צדיק! רמזו בלעג איש לרעו: צדיק בלי זקן ובלי פאות!"

"כנראה אין ירמולקה תחת כובעו המשונה!"

"החדר הרביעי!" קרא מיכאל.

"החדר הרביעי איננו פנוי; החדר ההוא מלא מפה לפה את אלה הנהרגים על קדוש השם, אשר לא הניעו יד או רגל... ויפשטו את צואריהם לשחיטה".

"החדר החמישי".

החמישי פנוי, אבל... ריח רע עולה מן הרביעי... מן הצדיקים ההם, שהם במחילת כבודם עצלים, וכאשר שכבו על צדם בבואם, כן ישכבו גם עתה...

"בחדר הששי".

"בששי יושבים ממוכן וחרבונה עם כל חסידי אומות העולם שהראו חבה לישראל בשעת הנאתם".

"בשביעי".

"אבל הן האיש הזה צדיק גדול.. הוא חמל על שונאיו ככל אשר חמל על אוהביו.. הוא הרבה לעשות טוב בחייו, לא לשם כבוד ורק מאהבה לטוב ולכל החיים, והרבה יות־ החל לעשות ולא הספיק"...

הוא היה רופא חולים עניים.... לעני אמלל נטפל ששלה יד בחייו ויעמול להשיבהו אל החיים, ולעני ההוא ספחת ממארת, והוא לא נזהר והסתכן בנפשו ותדבק בו הספחת וימת"!".

"אבל את הנתוח עשה ביום הכפורים שחל להיות בשבת, והעני היה גנב, אשר ברח מבית האסירים" — נסה קטגור אחד ללמד חובה.

המלאכים הרימו כנף כנף ויגעו בקטגור, וכרגע נשרף ויעל בלהב אש.

ומלאך אחד צעיר הופיע אשר הרושו היה עוד נכר על יפיו ועל תמתו. ובשתי כנפיו שתי פנינים מזהירות באור נפלא.. אלו היה עוד שם הקטגור והביט בהן מיד היה מתעור.

אני נבראתי — מספר המלאך הצעיר — מאנחתו האחרונה של אותו צדיק; והפנינים האלה שתי דמעותיו האחרונות הן. הוא לא חפץ למות. מלאך המות מפייסו ב"גן־עדן" וב"עין לא ראתה", והוא בוכה ואומר: יקרה לי שעה אחת של מעשים טובים בעולם הזה מכל גן־העדן שלך בעולם הבא!"

"החדר השביעי מעט מכפי שכרו!" מחליטים המלאכים כלם.

"אבל יותר משבעה הדרים אין לנו בגן־עדן" — התנצל מיכאל המלאך ויהי מעמיק במחשבותיו — ואלם ראו, הנה מצאתי לו שכר הגון כפי פעלו! קרא פתאם: השיבוהו אל החיים!"...

פילטון.

ארוכות וקצרות.

(הן הרשימות שבספר־זכרונותי).

IX.

כשנכנס לתוך ביתי אותו היהודי הצהוב, היוצא ונכנס לתוך ביתי כפעם בפעם, ומצא אותי מתעדן, ומתענג ופני מבהיקים מהנאה פנימית, מיד נעשו עיניו לסימנים של שאלה ואני הבינותי וברותי לו טיבו של דבר: ד"ר הירצל שלנו נתקבל בארמונו של השולטן; יותר משתי שעות שהה אצלו; משתה גדול נעשה לו; אות־כבוד גדול נתן לו, ובמתנה קבל ממנו גם מחט משבץ אבנים טובות ויקרות...

— וכמה, חושב אתה, שויו של אותו מחט עם האבנים היקרות?

לא אכחד מכם, קוראי, כי שאלתו של אותו האיש הורידה את שמחתי תשעים ותשע מעלות אחורנית והוציאה אותי כרגע מעולם הדמיון והחזירתני לעולם שכלו רע. ובכן זה הוא העם! את הכל אנחנו עושים בשביל העם, את

חלבנו ואת דמנו ואת מבחר כחנו אנחנו מקריבים בשבילו, והוא הסוהר בבלויי סחבות ובאבנים יקרות, כשאתה מספר באזניו בהתלהבותך את הדבר היותר נכבד בתולדות ישראל בזמן האחרון, אשר ממנו תחל התקופה החדשה, עומד הוא ושומע ואינו מבין דבר, ואינו יודע בלתי אם לשאל לשויו של איזה מחט בשוק הסוחרים...

ואולם גם אז עוד אתה מנחם את נפשך ואומר: את העם הזה עלינו לגדל ולחנך ולהכשיר ולסגל. וסוף סוף יבואו הימים והעם הזה יהיה מגודל ומחונך ומוכשר ומסוגל. סוף סוף יבואו הימים, ואיש מישראל לא ידאיב עוד את נפשך בשאלה אשר כזאת.

אבל אחרי כן, על משכבך בלילות, עוד תחזור השאלה הזאת להיות נוקרת במוחך ובלבך. ואתה מוסיף עליה ושואל: א י ך היה העם הזה ככה?— ואז תפתח לעיניך תהום נוראה. כי אמנם רב לנו לראות יום אחד את העם היה בדלותו ובעניותו במושבותיו אשר בערים הנרחות בתחום הסגור, למען דעת איך נתפתח בקרבו אותו הכבוד לכל דבר ששוה יותר מפרוטה. אם מאות אלפי אנשים יושבים צפופים ונדחקים איש אל אחיו במבואות צרות וחשכות, אם שמונה או עשר משפחות אדם רובצות יחדו בתוך רפת מזוהמת, אשר גם לבהמתי לא אתן כמוה, והיצורים האמללים האלה רעבים ומתענים מערב שבת לערב שבת ובשבת עצמה הם מסתפקים באכילת מרק של גריסין ובמציצת עצם יבשה, אם במשך עשיריות שנים נולדים אנשים ומולידים ורואים חיים שאינם חיים באופן כזה.— אז אי אפשר הוא כלל שתהיינה להם מחשבות אחרות בכל דבר הנוגע לשויו של ממון.

ואל העם הזה שככה לו אנחנו באים עתה ודורשים מאתו חמשה עשר מיליון כסף הדרושים לנו לבנין בית האומה. חמשה מיליון כסף כבר גבינו מאת העם ה ז ה, ועוד לנו לקחת ממנו את החלק היותר גדול: עוד חמשה עשר מיליון.

כי אל ההמון פונה עתה ד"ר הירצל בבקשתו. מן העשירים הגבירים כבר הסיח את דעתו; האכזרים האלה אינם מרגישים את הרגע הגדול והנפלא בתולדות ישראל עתה. ולכן „אם הגבירים אינם רוצים לעשותה, אז החובה על ההמון לעשותה" (if the magnats will not do it, then the masses must).

אבל איככה?... איככה?...

הגבירים אינם ר ו צ י ם — והעניים אינם י כ ו ל י ם. האם הרבה הגיון צריך אדם לזה, למען הבין, כי במקום שאין יכולת, שם אין תקוה לחלוטין, תחת אשר במקום שאין רצון, שם עדיין יש איזה צל של תקוה, שסוף סוף, אם יצליח איש לדבר על לב האבנים השכם ודבר, השכם ודבר, אז מי יודע אם לא תעשה ישועה והתעורר גם אותו הרצון?

וד"ר הירצל מיאש את לבו — בלי ספק אחרי נסיונות רבים ומרים — מן העשירים ופונה אל „העם", כלומר: אל העניים, אל אלה שאין מהם כ ל תקוה.

לא אכחד: יודע אני את העשירים. אלפי פעמים יכול נביא להוציא מים מן הסלע, ופעם אחת לא יצליח להוציא שקל מיד העשיר. נקל יותר אלף אלפי פעמים לבוא להיכל שולטן, ולא פעם אחת לחדר המשכית אשר לעשיר. לפני מלכים תתיצב כמה פעמים שתחפוץ, ולא פעם אחת לפני עצב נבזה הרודה בבתי הבנקים אשר בכל הארץ, ואולם הבשביל זה נשלה את נפשנו להאמין כי זה העם, הרעב והצמא לא לדבר אדני כי אם לככר לחם יפתח לנו את אוצרותיו" ונתן לנו את הסכום הדרוש?

אכן נפלא הדבר כי ד"ר הירצל, זה האיש הנפלא בעל העינים הבהירות והנפלאות, יבוא לידי טעות נוראה כזאת ולא יראה את הדבר אשר לפניו לכל עמקו. איש אשר כזה אין לו ר ש ו ת ליאש את לבו מאשר לפניו, ואפילו לא מן האכנים.

כן, יודע אנכי את העשירים — ואולם יודע אנכי גם את העניים אשר לנו. כשם שכותב ד"ר הירצל „קול קורא" אל העם, כך עלינו לכתוב „קול קורא" גם בשם העם אל ד"ר הירצל: אל תבטחו בעניים, בבני אדם שאין להם תשועה! חדלו לכם מן העניים; הם אינם י כ ו ל י ם. פנו לכם אל העשירים; הם רק אינם ר ו צ י ם. ברי ושמא: בנוגע לעניים ב ר י שלא יתנו, ובנוגע לעשירים יכולים אנחנו עוד לקוות ש מ א יתנו. הלא לשון למודים נתן לכם אלהים, ואני מאמין—ולו גם תהיה אמונתי לא גדולה הרבה מחודו של מחט—בכם ובלשונכם ובכח אשר בלשונכם, כי סוף סוף תעשו ותצליחו.

העם, ככל אשר יוכל עוד לתת גם הוא מצדו, בודאי ובודאי יתן.

*
* *

חושד אני ברוב הקוראים אשר לי, וגם בהרבה מן הסופרים אשר לנו, כי תמימים הם מעט יותר מדי. ככלל, מוצא אני, שהיהודי „הערום" תם מאד. אם יבוא, למשל, איש והניח אגודל שלו בין אצבע ואמה ואמר לחברו: הרי לך תאנה, כמדומני שחברו זה יפתח מיד את פיו ויתחיל מברך בורא פרי העץ בכדי לבלוע את התאנה מיד, ולא ישים אל לב כי אין זו תאנה כלל, אלא אמירה היא בעלמא.

היהודי הקורא אינו יודע מה זו אמירה בעלמא, וכי יש מין דבר שקורין לו ביטוי על דרך המליצה או ציור של דבור; שומע הוא תמיד רק את המלה, ומפני ה מ ל ה הוא מסיח על פי רוב את דעתו מן ה ע נ י ן. אם אבוא אנכי, למשל, ואומר להברי הסופר: שוטה! אז אין שום ספק בלבי שחברי הסופר ההוא יתרעם עלי קצת ולא ישים אל לבו שאין דבר זה נאמר כלל בכדי להטיל בו פסול, שמצד חכמתו אינו ראוי חלילה לכהונת איזה מיניסטר, ולא תעלה על דעתו שמלה זו נזרקה מפי רק בכדי לכנוס עמו בדברים או מתוך חבה יתרה, כאדם הסופק בכפו על כתפו של חברו. הוא שומע את המלה כהויתה, והיא תופס אותי לא על הענין שאני דן עליו כי אם על המלה. המלה היא אצלו הענין. אומר אנכי, למשל, לאיש: לך לעזאזל! לכאורה ברור הדבר שכוונתי היתה רק לומר: אדוני הנכבד, הענין שלך אינו נוגע אלי! לכאורה ברור הדבר לכל מי שלא נשתקע עוד במ"ט שערי טפשות, שהליכה זו לעזאזל אין פירושה כלל, שאותו האיש „ילך", אדרבא, יכול אדם גם מדי שבתו להיות „הולך" לעזאזל; ואולם זו היא דרכה של תמימות: אם עוסק אותו האיש במקצוע הגיאוגרפיה, בודאי יפתח לו מיד לוחות ומפות וקרטות גיאוגראפיות שונות ואת כל ספרי קיעפערט אשר באוצר ספריו, לבעבור יחקור בדיוק את המקום אשר עליו ללכת שם, אם לצפון ואם לדרום, אם במסלת הברזל ואם בעגלת סוסים, אם על פי המהלך הישן ואם על פי המהלך החדש —; ואם עוסק אותו האיש במקצוע הפילולוגיה, בודאי יתנפל מיד על לקסיקוניו ועל ספריו, לחקור בדיוק את מוצא המלה הנפלאה „עזאזל" שנתחבטו עליה כל החוקרים ושלדעת קצת, והירונימוס בראש, נגזרה מן עז-אל, שהוא גם כן בעל-צפון ובלשונות העמים טיפון —; ואם איש סוחר הוא, בודאי ישאל מיד: מה אקנה שם? מה אמכור שם? וביחוד, האם עוסקים שם באמונה או בממון מזומן? — איש איש מנקודת מצבו ידון על המלים, ואולם אל עיקר הענין, אל הכונה שבו, לא ישים איש לב.

מזכיר אני את אלה, משום שדבר כזה קרני לא אחת ושתים, מאז החילותי לכתוב ועד עתה.

לפני ירחים אחדים כתבתי את אחד ממאמרי והסחתי בו את צערי על שאחינו בני ישראל נעשו בהמשך הדורות יבשים כציצים נובלים ואינם מתרגשים ואינם מתפעלים לכל יפה ונאצל, עד שיכול אדם להחליט, כי בכלל אין עוד העם הזה מסוגל להיות מתרגש ומתפעל. בכדי לתת חיזוק מיוחד לדברי, הוספתי: „אם יאמר לי איש: יש לצוענים תקוה, אאמין — אני שמעתי את נגינותיהם". לדברים כאלה קורין ציורי דיבור. דברים כאלה נאמרים על פי רוב רק לחיזוק הענין ולהגדיל את הרושם. ואולם בעצם הענין — דבר זה מובן מאליו — אותם הצוענים הנאמרים בזה אינם מן העיקר, ולא היה המקרא חסר גם אם בלל וכלל לא היו נזכרים פה. העיקר הוא: היהודים נעשו בהמשך הדורות לחסרי התרגשות והתפעלות. עוד הפעם: העיקר הוא—הלא תשמעו — שהיהודים נעשו בהמשך הדורות לחסרי התרגשות והתפעלות. ובשלישית: העיקר הוא – לא לפי ביאור המלים כי אם לפי ביאור הענין — שהיהודים נעשו בהמשך הדורות לחסרי התרגשות והתפעלות. ובכל זאת—הן לא יאמן כי יסופר—„הצוענים" ההם נעשו והיו לעיקר! ובכל זאת הובאתי למשפט על כל זאת! ובכל זאת נמצא סופר חכם, בלי עין-הרע, שלא מנע מעמל נפשו למלא גליונות אחדים במכתב-עתי עברי ולצעק: הצילו, הצילו, את הצוענים הוא מבכר על פני היהודים! הצוענים קודמים ליהודים! הצוענים טובים מן היהודים! והלא, אדרבא, ידוע לכל מי שיש לו קצת מוח בקדקדו שהצוענים הם עם של נבלים, והראיה שעוד בשבוע

שעבר גנבו ששה מהם בעיר שניפישוק ילד קטן ושתי קדרות של חרס, ולא עוד אלא שיש דעה גם בין החכמים האומרים שאפילו במעלות הקולטורא הם עומדים עדיין בשפל וכי גם העבר שלהם אינו נקי כלו משמץ של כתמים. — תנוח דעתו של אותו שיננא, החרוץ המבין דבר מתוך דבר, על שלימד אותי בינה בנוגע להצוענים ופקח את עיני על תכונתם באמת. לכל הפחות מהיום והלאה ארע כי הצוענים אינם עומדים למעלה מן היהודים. הנני משער: לו היה ישעיהו חי בזמננו והיה כותב באחד מגליונות מכתבי-העתים: „ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו, ישראל לא ידע עמי לא יתבונן“, אז היה בא בלי ספק אותו הסופר החרוץ להעיר לו אזן ולהוכיח לו כי טעות היא בידו וכי באמת עומד עם ישראל למעלה מן השור ומן החמור...

וגם במאמרי האחרון קרני כדבר הזה.

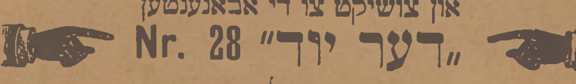
גם במאמרי ההוא דברתי באותו ענין, שלא אוכל להסיח ממנו את דעתי בזמן האחרון אפילו ליום אחד, היינו: שרגשות הלב בקרב עמנו קהו וכי עלינו להחיותם על ידי כח היופי והטעם. לחיזוק הדבר ובתור ביטוי של מליצה הוספתי: „רק לא עיון, רק לא ספרים, רק לא היסטוריה“. היכול היה לעלות על לבי באותה שעה, שימצאו אנשים אשר יחשדו אותי, שאני חפץ באמת לבטל את הלימוד בספרים ואת העיון ואת ההתעסקות בחכמת ההיסטוריה? ובכל זאת — הדבר הזה בא והיה! באו אנשים במכתבים ודרשו מידי את עלבונם של המדעים ושל ההיסטוריה! באו והוכיחו לי כי טעות היא בידי, וכי באמת ההתעסקות במדעים ובחכמת ההיסטוריה אינה מזיקה כלל, ואדרבא, יש דעה בין החכמים, שהם גם מועילים קצת. תבוא עליהם ברכה, שפקחו את עיני סוף סוף על הענינים הנחוצים ההם...

רבונו של עולם! מעט כח סבלנות, מעט כח סבלנות תן לי, לסבול את עמך הכבד!

אפרתי.

Verlag „Achiasaf“. — Herausgeber, verantwortlicher Redacteur u. Buchdrucker: Josef Fischer, Krakau.

עס איז ערשינען פון דרוק
און צושיקט צו די אבאנענטען

אינהאלט:

א) א נייע דייטשע אליאנס. — פּאביוס שאך.

ב) פּאליטישע איבערזיכט. — י. ל.

ג) דאס נייע פּראגראם אין ציוניזם. — י. שור.

ד) איין אויפרוף פון ד״ר הערצל.

ה) מען שרייבט אונז.

ו) די יודישע וועלט.

ז) די היים. נעדיכט. — יוסף יפה.

ח) ווער איז שולדיג. פון א טאגבוך. — ה. ד. נאמבערג.

ט) דער נייער ביכערפערלאג „פּראגרעס“. — בעל מחשבות..

י) ליטעראַרישע נייעס.

יא) דער באנקבילעט פון א מיליאן פונט. — פעלעטאן. — מארק טווען.

אבאנאמענט פּרייז: אין עסטערייך-אונגארן: יעהרליך 12 קראָנען, האלב-יעהרליך 6 קראָנען, פיערטעליעהרליך 3 קראָנען. אין רוסלאַנד: גאנציעהרליך 5 רובל, האלביעהרליך 3 רובל, פּיערטעליעהרליך 1.50. אין דייטשלאנד: יעהרליך 10 מארק, ארץ ישראל: 12 פרנק אנדערע לענדער 15 פרנק, אמעריקא און ענגלאנד 10 שילינג.

Издательство Ахіасафъ, Варшава.

ווירושלים תעלה על לבבכם!!

אלבום

מראה ארץ ישראל והמושבות

אנזיכטען פון פאלעסטינא און די יודישע קאלאניעס

פאטאגראפירט און בעשריבען פון י. ראפאלאוויץ און מ. זאַכס

דער אלבום ענטהאלט פּרעכטיגע בילדער פון אלע יודישע קאלאניעס אין ארץ-ישראל מיט בעשרייבונג אין העברעאישער און דייטשער שפּראך, פון זייער ענטשטעהונג און יעצטיגען שטאנד, אויך

בילדער פון וויכטיגע ערטער און שטעדט אין ארץ-ישראל

די בילדער זענען קונסטפאל געארבייט און געדרוקט אין איינער פון די בעסטע קונסטדרוקערייען אין דייטשלאנד, און די בעשרייבונגען געבען דעם לעזער א פאלשטענדיגעם בילד פון די קאלאניעס און דעם לעבען פון די יודישע אקערבויער אין ארץ-ישראל.

דער אלבום קען דיענען אלס בעסטעס געשענק און צירונג אין שטוב.

פּרייז פון אלבום 3 רובל מיט פּארטא.

אויף פערלאנגען איז אויך צו בעקומען אין פּראכט-וויים-כלוי מיט גאלדשניט איינבאנד צום פּרייז פון 4 רובל.

Verlag „ACHIASAF“, Warschau

ספר

משלי קדמונים

מלקט ומבאר ע״י

יצחק יעקב וויסבערג.

נעזין תר״ס.

בספר הזה יבואו כל המשלים והפתגמים המפזרים בשני התלמודים ובכל המדרשים ובספרא וספרי ומכלתא ופסקתא ואדר״נ וכו׳ אותם שנאמרו בלשון „אכרי אנשי“ או „משל הדיוט“, „מתלא“, „אמרי ברייתא“, „במערבא אמרי“, „תמן אמרין“ וכדומה; כלם ערוכים ומסדרים עפ״י א״ב ומסמנין בסכניות ומ״מ בצדם; הספר הזה נדפס בתכלית ההדור בסדר יפה ובאותיות גדולות ומנוקדות למען ירוץ כל קורא בו. ולבעבור היותי שוה לכל נפש בא באורו בצדו (כתבנית הת״א עה״ת) בשפ״ע קלה ופשוטה ומובנת לכל, כראוי לספר העם; ובשולי הדפים יבאו משלי לע״ז השגורים בפי הבריות אותם שיש להם ערך השווי והדמיון להמשלים שבגוף הספר; ואח״כ — „לוח הציונים“ לשמות התנאים והאמוראים שהשתמשו בדבריהם במשלי עם ו„היינו דאמרי אנשי“ וכו׳ שבאו בספר הזה; ונוסף ע״ז הערות נחוצות להמשלים הנכוחות למבין; ואחריהן „השקפה כללית“ על חויסתומתיות תלמודיות שהיו לעיני המחבר במעשה חבורו זה; גם נלוה אל הספר הזה בסופו: „אוצר המלים“ הבאות בספר זה כלן מתרגמות: עברית, אשכנזית ורוססית.

מחיר הספר א׳ רו״כ עם פ״ס, ולמו״ס תעשה הנחה, נמצא להמכר ביד המחבר: И. В. Вейсбергъ Кіевъ МЛріинско Благовѣщенская 47.

ובווארשא אצל „אחיאסף“: Издательство „Ахіасафъ“, Варшава.

זכרונות לבית דוד

מאת א. ש. פריעדבערג.

(תוצאה חדשה).

הס׳ הזה כולל בארבעה חלקים גדולים ספורים היסטוריים מתולדות ישראל מן הרבן הבית הראשון עד תקופת הרמבמ״ן וכבר נתפרסם ברבים כאחד הספרים היותר טובים ומועילים בספרותנו. ס׳ זכרונות לב״ד מצטיין בצחות לשונו, בנועם סגנונו, ומסוגל ביחוד לעורר אהבה וכבוד בלב בני הנעורים לעמנו ולתורתנו, ואלה הם הספורים הבאים בו:

חלק ראשון: 1) פתח דבר, כף הסידים, 2) זר הרפנים, 3) הקוצה, 4) טבעת הקדושין, 5) הכבל והקוץ.

חלק שני: 6) הנעל, 7) הסוגר, 8) האגרת, 9) הכנור, 10) הצלחיה, 11) התכריך, 12) שני מכתבים, 13) המאכלת, 14) חותם הנשיא.

חלק שלישי: 15) אות הקלון, 16) התרעלה, 17) הענק, 18) ספר הזכרון.

חלק רביעי: 19) זדון ומשוגה, 20) חליפות ותמורות.

מחיר חלק א׳ 1.54 ר׳ ועם פורטא 1.72 ר׳, מחיר חלק ב׳ וחלק ד׳ 1.40 ר׳ כל אחד וע״פ 1.50 ר׳, מחיר חלק ג׳ 1.73 ר׳ וע״פ 1.91 ר׳. עבור כריכה מהודרה יש להוסיף 30 קאפ׳.

כתבת אחיאסף:

Издательство „АХІАСАФЪ“, Варшава.

מַחֲזוֹת וְשִׁבְרֵי מַחֲזוֹת

עשרה ספורים וציורים

מאת דוד ישעיהו זילבערבוש

מחירו 80 קאפ׳ עם פּארטא

Издательство „Ахіасафъ“ Варшава.

Открыта полугодовая подписка

съ 1 іюля по 31 декабря 1901 г.

на еженедѣльную газету

„БУДУЩНОСТЬ“.

„Будущность“ независимый органъ русскихъ евреевъ, стремящіися къ культурному возрожденію и подъему самосознанія еврейской массы. Девизъ ея — народность и просвѣщеніе.

Программа „Будущности“: **I. Статьи по бытовымъ вопросамъ** о юридич., экономич. и культурномъ бытѣ евреевъ. **II. Еврейская лѣтопись: А. Въ Россіи:** 1) Правительственныя распоряженія. Дѣйствія губернскихъ властей; городскихъ и сословныхъ учрежденій. 2) Сенатскія разъясненія законовъ о евреяхъ (въ соотвѣтствующихъ случаяхъ съ изложеніемъ исторіи даннаго вопроса). 3) Обзоръ текущихъ событій еврейской жизни. 4) Письма корреспондентовъ „Будущности“. 5) Обзоръ періодической печати о евреяхъ. **Б. Заграницей.** Иностранное обозрѣніе. Палестинская хроника. **III. Научный отдѣлъ.** Статьи по исторіи евреевъ и еврейской литературы, по іудейской этикѣ и религіозной философіи.— Новости еврейской археологіи и друг. отраслей науки о еврействѣ. **IV. Литературный отдѣлъ.** Повѣсти и разсказы изъ еврейской жизни. Стихотворенія. Художественныя замѣтки. Еврейское народное творчество (легенды, сказки, пѣсни). Критика и рецензіи новыхъ книгъ. Фельетонъ.

„Будущность“ выходитъ еженедѣльно въ размѣрѣ $2\frac{1}{2}$ лист. Ежегод. сборникъ выходитъ въ октябрѣ, въ объемѣ не менѣе 20 печ. лист.

Подписная Цѣна:

На 1 годъ (съ приложеніемъ ежегоднаго Сборника)—**7 руб**, на $\frac{1}{2}$ года — **4 руб.**, на 3 мѣсяца — **2 руб.** Ежегодное приложеніе предназначается только для годовыхъ подписчиковъ.

Новые подписчики съ 1 іюля, желающіе получить Сборникъ за 1901 г. платятъ **4 р. 50 к.**

Присылающіе въ Главную Контору 5 р. получаютъ кромѣ того Сборникъ „Будущности“ т. I за 1900 г.

Оставшіеся въ небольшомъ количествѣ комплекты „Будущности“ за 1900-ый годъ (№№ 1 — 52) продаются въ Конторѣ редакціи по 5 р, (съ перес. 5 руб. 50 к.). для новыхъ подписчиковъ съ перес. 4 р. 50 к.

Въ Конторѣ Редакціи имѣется въ продажѣ

Научно-Литерат. сборникъ „Будущности“

за 1900 г.

(Большой томъ въ 408 стр. текста).

Содержаніе:

I. Религія и политика въ исторіи древнихъ евреевъ Д-ра **Л. С. Каценельсона.**—II. Кумиры. Сказка въ стихахъ. **С. Г. Фруга.**—III. Ошибка. Разсказъ **М. Д. Рывкина.**—IV. Изъ практики примѣненія правилъ 3 мая 1882 г. **М. И. Мыша.**—V. „Записка“ Державина, какъ общественно-историческій памятникъ. **Ю. И. Гессена.**— VI. Стансы. **Х. Б. Зингера.**— VII. Враги талмуда. **Н. А. Переферковича.**—VIII. Диночка пріѣхала. Разсказъ. **Мих. Брянскаго.** — IX. Наши предки на Литвѣ. Историческій очеркъ **М. Н. Крейнина.**— X. Панская забава. Быль. Стихотв. **А. Ф. Панова.**— XI. Евреи въ Польшѣ и Бѣлоруссіи въ XVI и XVII ст. По даннымъ изъ раввинскихъ респонсъ **С. М. Лившица.**— XII. Птицы перелетныя. Сказка для еврейск. дѣтей. **Бенъ-Ами.**— XIII. Изъ прошлаго и настоящаго евреевъ въ Азіи. Барона **Н. Н. фонъ-деръ-Ховена.**— XIV. Осенніе цвѣты. Стихотв. **С. Г. Фруга.**— XV. Старыя и новыя свѣдѣнія о евреяхъ въ Абиссиніи. **И. Ю. Маркона.**—XVI. Безъ радости. Разсказъ **Менделе Мохеръ-Сфоримъ.** (**С. Абрамовича**). Пер. съ евр. XVII. Евреи въ Южной Африкѣ. Изъ записокъ эмигранта. **J.**— XVIII. М. Оппенгеймъ, національный еврейскій художникъ. **М. С. Іоффе.**—XIX. Среди чужихъ. Романъ. **Макса Віола.** (Пер. съ нѣмецкаго).—XX. С. Д. Луццато. **С. М. Станиславскаго.**— XXI. Литературно-критическія замѣтки (Беллетрическіе сборники „Еврейскіе силуэты“ и „Въ духотѣ“). **О. О. Грузенберга.**—XXII. Еврейская литература за послѣдній годъ. **Яв. Б. Каценельсона.** XXIII. Объявленія.

Цѣна 1 р. 75 к., съ перес. 2 руб.

Адресъ редакціи и главной конторы:

С. Петербургъ, Пушкинская 7.

Редакторъ-издатель: Д-ръ С. О. Грузенбергъ.

הנחה

לחותמי „השלח“ ו„הדור“.

החותמים על מכה"ע „השלח“ ו„הדור“ ביחד או על אחד מהם יוכלו להשיג ספרי הוצאת „אחיאסף“ הרשומים מטה, כלם או חלק מהם, בחצי מחירם, וכל אחד מחותמי „הדור“ ו„השלח“ החפץ ליהנות מההנחה ולהביא אל ביתו ספרים יקרי הערך במחיר מצער, ישלח מחירם כפי המחיר הרשום בזה (היינו בנכיון 50% ממחיר הקצוב בקטלוג) בהוספת דמי הפארטא. כל אחד מהספרים אפשר להשיג ג"כ מכורכים בכריכת בד מהודרה, ועבורה יש להוסיף עוד 20 קאפ. בעד כל כריכה.

ואלה המה הספרים ומחירם לחותמי „הדור“ „והשלח“:

	לקונים אחרים		לחותמי „הדור והשלח“
ר' יהודה הלוי, כ"ח	98 ק'	(פארטא 10)	50 קאפ'
ר' אברהם בן עזרא, כ"ח	112	12	55
לקוטי קדמונים (ר' האי גאון, ר"ש שרביט הזהב, ר' דונש בן לברט)	42	6	20
ר' יהודה אלחריזי תחכמוני	138	14	70
החנוך, ספענסער	91	12	46
מכתבים ע"ד הספרות ד. פרישמאן	50	4	25
מגלת ספר, ר"י עמדן	1—	12	50
התורה והחיים בימי הבינים, ד"ר מ. גידעמאן, שלשה חלקים	390	44	185
ירמיה הנביא, פראפ' לאצארוס	40	6	20
ר"י ליפמאן צונץ, ש. פ. ראבינאוויטש	160	18	80
דעת אלהים, דר. ש. ברנפלד, חמשה ספרים	275 ק'	(פארטא 26)	140 קאפ
ספרות ישראל, פרופ' מ. שטיינשניירער, ארבעה ספרים	195	20	100
תולדות שי"ר, דר. ש. ברנפלד	80	10	40
דרך תשובה, צלפחד בר חושים תתוהה	25	4	15
דרך לעבור גולים, מ. לילענבלום	75	8	40
לקורות היהודים ברוסיא ופולין, בן-ציון כ"ץ	50	6	25
מיכאל זקש, ד"ר, ש. ברנפלד	75	8	50
תולדות הריפורמציון הדתית, כ"ח דר. ש. ברנפלד	125	16	65

הנחה מיוחדת לחותמי „הדור“

מלבד הספרים המנויים למעלה, יוכלו להשיג רק חותמי „הדור“ לבדם את ספרי הוצאת אחיאסף הרשומים מטה למקחים נמוכים מאד, שהם כדי שליש המחיר הקצוב, ואלה הם הספרים:

	המחיר הקצוב		לחותמי הדור
דניאל דורונדה, עליוט תרגום פרישמאן	168 ק'	(פארטא 16 ק')	60 ק'
בירניקה, שומאכער	170	20	75
אפרים קוה, אויערבאך	63	10	25
דין וחשבון, טריוואש	28 ק'	(פארטא 6 ק')	14 ק'
הניתו החדש, דר. הירצל	40	6	20

כתבת „הדור“ ו„השלח“:

Издательство „Ахіасафъ“, Варшава.

VERLAG „ACHIASAF“, WARSCHAU.